

הלכות חנפה

תרע דברים האסורים והמתירים בהנפה. ובו ג' סעיפים:

א כ"ה בכ"ה בכסלו (א) מתחילין שמונת ימי (ב) חנפה, (ג) ואסורה בהספד ותענית
ב אכל מתרין בעשית מלאכה. ונוהגות (ד) [א] (ה) הנשים שלא לעשות מלאכה
ד בעוד שהנרות דולקות. וינש מי שאומר (ה) שאין להקל להם: **ב** רבוי הסעודות
 שפרבים בהם הם סעודות הרשות, (ו) שלא קבעום למשחה ושמה. הג"ה. ויש אומרים
 שיש קצת מצוה רבוי (א) הסעודות, משום (ז) דבאותן הימים היה תנכת המזבח (מהר"א מפראג).

א. ברימא שבת כ"א. ב. טור
 מברוקא דלעיל שעשאים
 יום טוב בהלל והודאה.
 ג. כרי שיהא להם הכר
 שאסור להשתמש לאורן.
 ד. טור. ה. שם בשם מהר"ם
 מרובינר.

שערי השוכה

תרע א [א] חנפה. עין בנודע ביהודה מהרד"א סימן קל"ו גיטוב דברי
 הפ"ח שכתב שהפך שמן מצאו שהיה מקור צמיר פחיל, והקשו עליו דמכח
 דטמא בהסט, והוא ו"ל משיב ששיטה רש"י בשבת דף פ"ה בפ"ה, ועין שם
 בחופות שהקשו על רש"י ועין בחופות שם דף פ"ה, ועין במור נקציעה האר"י גם
 כן בזה, ועין בדברי אר"י אבי אבני בבבא שור בשבת מה שכתב בזה על דברי הר"א.
 ועין בשו"ת שער אפרים סימן מ"א והב"ח סימן פ"ו, ובפני אר"ה סימן מ', ועין
 באר"ה ובה שהשיג על המפרש במגילת מענית שחפס בצ"ח הנה עדים, ולימא דהנה
 גדיל כמו שכתב רש"י בעבודה זרה כ"ו, וקבר קדשו בשער אפרים, עין שם. והוא
 הקרישתי לפימקא דרבי פסקא דתננה פתחמי לישב על פי מאי דקוסא לן דחפוי
 פלים שדורים אפלו חפוי של מכות ואר"ה הכלי בטל לגבה, וכמו שכתב הרמב"ם
 בסוף ד' מהלכות פלים, ואף על גב דהרמב"ם לענין פלי עין שיש לו בית קבול מירי.
 וראה שאין לתקן פ"ו קלי עין שיש לו בית קבול אף על פי שהוא מקבל טמאה נקרה
 על ז"י חפוי כמו כן בפני מיני מכות קללא הוא דחפוי פלים שדורים, עין שם.
 ועין בסוף חגיגה פנה: [ב] הנשים. עין באר היטב. ועין שם בהב"ח דברי שסוכר
 שיש לחיות ביום ששנתיים שלא לעשות כי הפשלה עברה היא כ"ו. ולא דמי לראש
 חדש דאקרי מועד ויש בו קרבן מוסף, עין שם. ומה שכתב באר היטב בשם ב"ה
 לענין מענית ערב תננה עין לקמן סימן תרפ"ו במגן אפרים שם, ועין בשו"ת שער
 אפרים סימן מ"א שהסכים לדינא להפ"ח לאסור במענית דלפני חנפה. ועין בשו"ת הר
 דעתי אין להקל בזה, פ"ו שאפשר בהמה על ז"י חרטה שאילו היה יודע שיש חשש
 במקום שנהגו שלא להתענות ערב

באר היטב

תרע א (ב) חנפה. עין באר חנונים, ועין פ"ד אהרן פלפול עצום ותר"י:
 (ג) הנשים. ודקא נשים, לפי שצנעושה הנס על זריהם, משה משה.
 ובמקור"ל פ"ח, קבלה בנתיני שאין לאדם לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות,
 ופרש במעיל צדקה כל זמן שצרות של בית הנקנסת דולקות והוא ער חצות,
 ובמקום שנהגו אסור כל היום אין להקל להם, טור. וכ"ח ומעיל צדקה. ובש"ס
 גבורים פ"ח לכתל מנהגם וז"י ביום ראשון ושמיני, וכן משמע בטהר"ל, עין
 מגן אפרים. ועין ט"ו סיף קטן כ"ו, ובתשובת חכם צבי סימן פ"ט וזה דברי,
 עין שם. וכתב הפ"ח, בחנפה אסור להתענות לפניו, ומה שנהגין להתענות כ"ד
 בכסלו תמורת ערב ראש החדש אין לכתל מנהגם, ולא אסור אלא לגור הענית
 צבור בחחלה, אכל אם כבר נהגו להתענות איכא חשש אסור נדר בדברי. וכן
 שמואל סימן של"ט, ואף ביום שלא חתרו אסור, נקנסת הגדולה: **ב** (ג) הסעודות.
 דאימא במור"ש בהעלתה המענית ששקבעום למשחה ושמה ושמה שנגמרה
 מלאכת המשכן ביום הזה, דר"י משה, וכן נכתב רב הפוסקים. וכתב בית יוסף
 סימן ת"כ ודל"ד הכל מכוין האכל בחנפה, ועין יורה דעה סימן שעה"ה. ונהגו
 הענינים לטוב בחנפה על הפסחים ובספר תנכת הפ"ח פ"ח טעם לזה:

הכסף לסימן י' באחד שהתענה כמה שנים ערב חנפה היו נדר בטעות כ"ו, ולענין
 אסור בזה לא היה מתענה היום, ועין בר"י יוסף שכתב שמהר לגור הענית צבור אף
 חנפה, ויש מי שחולק, עין שם:

משנה ברורה

תרע א (א) מתחילין שמונת ימי חנפה. כי בבית שני,
 (ב) כששקלו מלכי רשעה, גזרו גזרות על ישראל ובטלו
 דתם ולא הניחו אותם לעסק בתורה ומצוות, ופשוטו יום במקומם
 ובבנותיהם, ונכנסו להיכל ופרצו בו קרצות וטמאו השקרות, וצר
 להם לישראל מאד מקניהם והקצומו לחץ גדול, עד שרחם עליהם
 אלהי אבותינו והושיעם מידם והצילם, ונצרכו בני תשמונאי
 הכהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מקדם, וחקרה מלכות
 לישראל יתר על מאתים שנה עד החרבן השני. וכשנצרכו ישראל
 על אויביהם ואבדיהם, כ"ה בכסלו הנה, ונכנסו להיכל ולא מצאו
 שמן שחור בפמקדש אלא פך אחד שהיה מנח בחותמו של כהן
 גדול, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, ונעשה נס
 והדליקו ממנו נרות המצרכה שמונה ימים, עד שכתשו ויתים
 והוציאו שמן שחור. ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור,
 שהיה תימים האלו, שתחלתן כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל,
 ומדליקין בהן הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה
 משמונת הלילות, (ג) להראות ולגלות הנס, והוא מצוה מדברי
 סופרים בקריאת המגלה. וימים אלו הן הנקראים חנפה, ורצה
 לומר, תנו כ"ה, שביום כ"ה הנו מאויביהם. ומפני שהן ימי
 שמחה והלל, לכך אסור בהן ההספד והמענית. (ד) נוהגין הענינים
 לטוב בחנפה על הפסחים, (ו) ויש טעם לזה: (ב) ואסורים
 בהספד ותענית. עין לקמן סימן תרפ"ו סיף א' שמהנה
 בדרך: (ג) הנשים. ודקא נשים (ס) לפי שצנעושה נס על זריהם,
 גדלקמה בפעירי ב' בהג"ה. (ו) ויש מקומות שגם האנשים
 מתמרים בזה: (ד) בעוד שהנרות דולקות. בביתו, (ו) כרי
 להפיר שאסור להשתמש לאורה, והוא פקצי שעה: (ה) שאין
 תנכת הפ"ח בשמונה ימים אלו (בפ"ח):

שער

תרע א (ב) ומפ"ם: (ג) שם: (ד) מגן אפרים: (ז) עין בפרי מגדים:
 (ח) מגן אפרים בשם משה משה: (י) אליה ובה בשם מהר"ל:
 (י) הג"א בשם הגהות חרשות והוא השלטי גבורים שם, ולאפוקי משה שכתב
 ה"מ: אפרים בשם המעיל צדקה, וכן כתב באר"ה ר"ב מוכח פ"ב כ"ו גם

כן ולא קומיה, וכן העתיק בדרך התיים עמוד שהנרות דולקות הנה, כביתו:
 (ד) וכן בדרך התיים ותי אדם לא העתיקו כלל המנהג הזה, מקלל דלא כ"ד
 לה: **ב** (ע) הכל לשון הלכות, ומה שהקשה הש"י על זה כבר חרן השלה

ה'לכות הנגדה סימן תרע תרעה

קלח. באור הנהגה

* ונהגין לומר (ח) זמירות ותשבחות בסעודות שמרבים בהם (ט) ואז הוי סעודת מצנה (מנהגים). יש אומרים שיש לאכל גבינה בהנגדה, לפי שהנס נעשה בקלב (י) שהאכלה יהודית את האויב וכל... (יא) ואין מתעניין יום שמת בו אב או אם ותענית חלום בהנגדה, עין לעיל סימן תקס"ט סעיף ה' וליענין צדוק הדין (יב) עין לעיל בהלכות ראש חדש סימן ת"כ בהג"ה, ועין לקמן סימן תרפ"ג.

א. רמב"ם פסקו ב' מהשנה דאפלו עני שבישראל וכו' פסחים ע"ט וכו' נמי משום פרומי וי"א. ב. גרוימא שבת כ"א וכו' הלל.

תרעה סדר הדלקת נר הנגדה ומקום הנחתו. וכו' ה' סעיפים:

א (א) צריך לזחר מאד בהדלקת נרות הנגדה. (ב) * ואפלו (ג) עני המתפרנס מן הצדקה (ד) שואל או מוכר בסותו ולוקח שמן להדליק: ב כפמה נרות מדליק, * בליזה הראשון מדליק אחר, (ד) מכאן ואילך (ט) וא מוסיף והולך (ה) אחד בכל לילה, (ו) עד שבליל אחרון (ז) יהיו

באר היטב

תרעה א (א) עני. אבל אינו חייב להשפיר עצמו כמו בארבע כוסות: ב (ב) מוסיף. נראה לי דאם יש לו כרי להדליק בכל לילה נר אחד דאין צריך לחזר על הפתחים או למכר כסותו מאמר דיוצא ידי חובתו מן הדין וכתב הטנן אברהם, ונראה לי דמי שאין לו שמן הרבה יטן באחד שמן כשעור המותר יחלק לכלם, שאם יעשה לכלם בשנה לא ידליק אפלו אחד כשעור, ואם יש לו שמן בצמצום ולחברו אין לו כלום, מוטב שידליק בכל לילה אחד ויטן גם לחברו, דהא מדינא אין צריך אלא אחד, עד כאן לשונו:

שערי תשובה

תרעה ב [א] מוסיף והולך כו'. עין באר היטב. ועין ברזי יוסף, מי שלא היה לו שמן רק לנר אחד וכו' עליו ומתק נודתו לו ששן לנרות השניים להדיר כלולה ההוא, כתב מהר"א מונחי ומת"א נחום דלא זכרף פנים אחרת על נרות הנוספים ועין לקמן סוף סימן תרע"ב. ועין שם אם שנים ושלישה בני בית דרים בבית אחד וכל אחד אוכל עם בני ביתו כפני עצמו, כתב בש"ה שאין צריך להדליק כל אחד

כושנה ברורה

(ח) זמירות. והוא הדין בגשואי בת תלמיד חכם לעם הארץ, אם אומרים שירות הוי סעודת מצנה [מגן אברהם בשם מרדכי]: (ט) ואז הוי סעודת מצנה. רוצה לומר, בצדוק זה, וכן פסקי הש"ל והב"ח קה"ש אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי לטן שבת ללקום או לפרנס הנס או המצנה, הכל סעודת מצנה: (י) שהאכלה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן בן זדור, ותיקתה גורה שכל ארוסה תכעל לטפסר תחלה, והאכלה לראש העוררים גבינה לשכרותו, וחקקה את ראשו ויכרחו בלם: ג (יא) ואין מתעניין. כפ"ל סעיף א'. ואם עבר והתענה יום שפת בו אכיו ואמו או מענית חלום, צריך למיתב מענית למעניתה אחר הנגדה, ועין בדרך החיים מה שכתב בזה: (יב) עין לעיל בהלכות ראש חדש וכו'. ששם כתב (א) שאין אומרים ביום שאין אומרים בו פתחון, וכן לקמן בסימן תרפ"ג, עין שם. אבל לפניהם ולאחריהם, נראה דאין להחמיר לענין צדוק הדין, עין לקמן סימן תרפ"ו וליענין הספד גופא הרבה מקליו, ואף אם נרצה להחמיר באיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צדוק הדין אין לומר, על כל פנים לאחריהם בנרדאי אין להחמיר ויכול לומר צדוק הדין, וכן כתב ספרי מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהוג בתנכה. אינו פטור מנר הנגדה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם היה מטר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עין ביונה דעה סימן שמ"א. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי נפא ובלא ברכה [פרי מגדים]. הרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בגנר הנגדה, דהוא נפקח לכל דבריו [שם]:

באר היטב

תרעה ב * ונהגין לומר זמירות ותשבחות וכו'. עין בהשוכח מתרש"ל סימן פ"ה שכתב שראוי שהשומע תהא מערכת ובלולה בשמחת תורה ואל תכעל מקביעותו, עד כאן לשונו. וכעונותיו הרבים לש אנשים שמתת זמירות ותשבחות שראוי להלל להשם יתברך על הנסים שעשה לנו הם מרבים בשחוק הקט"ו, והרבה הרעישו הספרים הקדושים על זה, והשומר נפשו ירחיק מזה:

תרעה א * ואפלו עני וכו'. הרב המגיד כתב דהרמב"ם למד פן מדין ארבע כוסות, דזה וזה הוי משום פרומי ניטא, ולפי זה נראה דהנפאים מתרבים לטן לו נרות להדליק כמו בארבע כוסות, מיהו, אם לא נהני לו צריך לעשות כמו שכתב פ"שלתן ערוה, וכן הדין בארבע כוסות. מיהו, נראה דאין צריך לטן לו כי אם נר אחד בכל לילה דהנינו נר איש וביתו, דיותר הוי מן המהדרין ואין חייב לטן לו [המקד משנה]:

ב * בליזה הראשונה מדליק אחד וכו'. אמרין בגמרא דמצות הנגדה נר איש וביתו ורוצה לומר, דדי נר אחד לכל בני ביתו בכל לילה ולילה. והמהדרין מדליקין נר לכל אחד ואחד, והמהדרין מן המהדרין, יום ראשון מדליק אחד, מכאן ואילך מוסיף והולך אחד בכל לילה עד שבליל אחרון יהיו שמונה, והשעם, כנגד ימים היוצאים, וזה היום שעומד בו נמנה עם הימים שיצאו כבר ונהנינו, שבה נדעו וזכרו הכל כמה ימים יצא

שערי תשובה: (א) חייב לומר צדוק הדין, וכן פסקי הש"ל והב"ח קה"ש אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי לטן שבת ללקום או לפרנס הנס או המצנה, הכל סעודת מצנה: (י) שהאכלה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן בן זדור, ותיקתה גורה שכל ארוסה תכעל לטפסר תחלה, והאכלה לראש העוררים גבינה לשכרותו, וחקקה את ראשו ויכרחו בלם: ג (יא) ואין מתעניין. כפ"ל סעיף א'. ואם עבר והתענה יום שפת בו אכיו ואמו או מענית חלום, צריך למיתב מענית למעניתה אחר הנגדה, ועין בדרך החיים מה שכתב בזה: (יב) עין לעיל בהלכות ראש חדש וכו'. ששם כתב (א) שאין אומרים ביום שאין אומרים בו פתחון, וכן לקמן בסימן תרפ"ג, עין שם. אבל לפניהם ולאחריהם, נראה דאין להחמיר לענין צדוק הדין, עין לקמן סימן תרפ"ו וליענין הספד גופא הרבה מקליו, ואף אם נרצה להחמיר באיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צדוק הדין אין לומר, על כל פנים לאחריהם בנרדאי אין להחמיר ויכול לומר צדוק הדין, וכן כתב ספרי מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהוג בתנכה. אינו פטור מנר הנגדה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם היה מטר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עין ביונה דעה סימן שמ"א. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי נפא ובלא ברכה [פרי מגדים]. הרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בגנר הנגדה, דהוא נפקח לכל דבריו [שם]:

תרעה א (א) צריך לזחר מאד בהדלקת נרות הנגדה. (ב) * ואפלו (ג) עני המתפרנס מן הצדקה (ד) שואל או מוכר בסותו ולוקח שמן להדליק: ב כפמה נרות מדליק, * בליזה הראשון מדליק אחר, (ד) מכאן ואילך (ט) וא מוסיף והולך (ה) אחד בכל לילה, (ו) עד שבליל אחרון (ז) יהיו

שער הדין

שערי תשובה: (א) חייב לומר צדוק הדין, וכן פסקי הש"ל והב"ח קה"ש אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי לטן שבת ללקום או לפרנס הנס או המצנה, הכל סעודת מצנה: (י) שהאכלה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן בן זדור, ותיקתה גורה שכל ארוסה תכעל לטפסר תחלה, והאכלה לראש העוררים גבינה לשכרותו, וחקקה את ראשו ויכרחו בלם: ג (יא) ואין מתעניין. כפ"ל סעיף א'. ואם עבר והתענה יום שפת בו אכיו ואמו או מענית חלום, צריך למיתב מענית למעניתה אחר הנגדה, ועין בדרך החיים מה שכתב בזה: (יב) עין לעיל בהלכות ראש חדש וכו'. ששם כתב (א) שאין אומרים ביום שאין אומרים בו פתחון, וכן לקמן בסימן תרפ"ג, עין שם. אבל לפניהם ולאחריהם, נראה דאין להחמיר לענין צדוק הדין, עין לקמן סימן תרפ"ו וליענין הספד גופא הרבה מקליו, ואף אם נרצה להחמיר באיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צדוק הדין אין לומר, על כל פנים לאחריהם בנרדאי אין להחמיר ויכול לומר צדוק הדין, וכן כתב ספרי מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהוג בתנכה. אינו פטור מנר הנגדה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם היה מטר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עין ביונה דעה סימן שמ"א. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי נפא ובלא ברכה [פרי מגדים]. הרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בגנר הנגדה, דהוא נפקח לכל דבריו [שם]:

(י) ונחייאו בבאור הגר"א: ג (יב) ואף דכענינו מצדו הש"ו דיוכל לומר צדוק הדין לתכם בפניו פיון שפסידין עליו, לעיל בסימן ת"כ ס"ס הש"ו גופא ובתנכה ופורים יש להחמיר בזה [ד אפרים]:

תרעה א (ב) פוסקים: (ג) הגר"א: (ד) מאמר מרדכי ואלהיה רבה, דלא בעלה ממיר, וטעמא, דכיון דליטנין מספח כמו שכתב הרב המגיד, ילפינן קלה מלתא משום: (ז) אחרון: ב (ט) אחר כך מצאיה בכתב סופר סימן קל"ה

שערי תשובה: (א) חייב לומר צדוק הדין, וכן פסקי הש"ל והב"ח קה"ש אומרים. וכתב הרש"ל, (י) שכל שעושה כדי לטן שבת ללקום או לפרנס הנס או המצנה, הכל סעודת מצנה: (י) שהאכלה יהודית. היא היתה בתו של יוחנן בן זדור, ותיקתה גורה שכל ארוסה תכעל לטפסר תחלה, והאכלה לראש העוררים גבינה לשכרותו, וחקקה את ראשו ויכרחו בלם: ג (יא) ואין מתעניין. כפ"ל סעיף א'. ואם עבר והתענה יום שפת בו אכיו ואמו או מענית חלום, צריך למיתב מענית למעניתה אחר הנגדה, ועין בדרך החיים מה שכתב בזה: (יב) עין לעיל בהלכות ראש חדש וכו'. ששם כתב (א) שאין אומרים ביום שאין אומרים בו פתחון, וכן לקמן בסימן תרפ"ג, עין שם. אבל לפניהם ולאחריהם, נראה דאין להחמיר לענין צדוק הדין, עין לקמן סימן תרפ"ו וליענין הספד גופא הרבה מקליו, ואף אם נרצה להחמיר באיזה פוסקים דמחמירין בהספד לפניהם, וממילא גם צדוק הדין אין לומר, על כל פנים לאחריהם בנרדאי אין להחמיר ויכול לומר צדוק הדין, וכן כתב ספרי מגדים. אבלות, לכלי עלמא נהוג בתנכה. אינו פטור מנר הנגדה, וכתב באליה רבה דאשתו תדליק. ואם היה מטר לענות אמן יש דעות בפוסקים, עין ביונה דעה סימן שמ"א. ונראה דאם אין אשתו עמו והוא יחידי בבית, ידליק הנרות לפרסומי נפא ובלא ברכה [פרי מגדים]. הרש שאינו שומע והוא מדבר, חייב בגנר הנגדה, דהוא נפקח לכל דבריו [שם]:

שיעורי תורה

הלכות חנוכה סימן תרעא שצח באר הגולה

ו מימרא דרבנן ← מועד קטן כ"ו
 א רמז"ס נפ"צ ממשנה דאפילו עני שבישראל וכו' פקחים ל"ט והכא נמי משום פרסומי ניסא ב גרייתא שבת כ"א וכתיב הלל ג מוספות שס כן כתב הטור * (ר"ל כמו שפרט רמז"ס סוגיה דגמרא שם דהרי כתב שהמנהג הפשוט בפרד שיהו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית) ד מימרא דרב הונא שם כ"ג

ש"ס קלת מנחה צרכי הסעודות משום דצ'אוסן הימניס היה תנוכת המנוח (ח) (מהר"א מפראג) ונוהגין לומר זמירות ושנחות בסעודות שמרניס זהס (ו) ולו היו סעודת מנחה (ז) (מנהגים) יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב [ג] (כל בו ור"ן):
 ג אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו (ח) הגה ואין מחענין יוס שמת צו אצ או אס (ט) ומענית חלוס בחנוכה ע"ל סי' תקס"ח סעיף ה' ולענין דדוק הדין ע"ל בהלכות ר"ח סי' ת"כ בהגה וע"ל סימן תרפ"ג:

תרעא סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו. וכו' ח' סעיפים:

א צריך לזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק (א): ב כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה (ב) עד שבליל אחרון יהיו שמנה (ג) ואפילו אם רבים בני הבית [א] לא ידליקו יותר (ד) (*): ג ינר שיש מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית) ד מימרא דרב הונא שם כ"ג

הגהות המושמטות

(* הגה: וי"א לכל אחד מצני הבית ידליק (*הרמז"ס) וכן המנהג פשוט ויזהרו ליתן כל אחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג).

שתילי זתים

(ה) שבמדבר (שם). דמלאכת המשכן נגמרה כ"ה בכסליו אלא שהמתין בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק ואמר הקב"ה עלי לשלם לכסליו ושילם לו חנוכת בית חשמונאי (אליה זוטא בשם מדרש בהעלותך). ואם כן ימים אלו כאילו היו חנוכת המזבח שבמדבר (שם), אי נמי חנוכת המזבח אחר שביטלוהו היונים מעבודה וטמאו אותו, וכן כתב תוס' יו"ט ששקצו אותו היונים וסתררוהו בני חשמונאי ובנאוהו מחדש וחנכוהו (גראה לי). ועיי' מה שנתבאר ריש סימן תרפ"ד: (ו) שלא להסיח דעתם מהכנעת הלב ועבודת ה' יתברך שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחת הלב (לבוש): (ז) אפילו למאן דאמר שהם סעודת הרשות: (ח) ומברין את האבל (שם וב"י): (ט) ואסור לגזור תענית בכ"ד בכסליו (כנסת הגדולה בשם הראנ"ח (חלק שני סי' ה')). ולא ביום שאחר חנוכה (שם):

סימן תרעא א (א) כדי לפרסם הנס, והזהיר בהם יהיו לו בנים תלמידי חכמים דכתיב כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כ"א), על ידי נר מצוה דשבת או חנוכה יבוא אור התורה לבניו ולא שייך לומר יזכה הוא בעצמו לתורה כי עם האיש השלם ידבר שכבר הוא בשלימותו¹⁷ (שם):
 ב (ב) כנגד ימים היוצאים שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאים (רש"י (שם)). אי נמי משום מעלין בקדש ולא מורידין (ב"י גמרא (שם)): (ג) וכן המנהג פשוט בכל בני ספרד (רמב"ם (פ"ד הל' ב')): (ד) שבזה יש הידור יותר דאיכא הכירא כשמוסיף

הערות והגהות

[ג] בתימן לא נהגו בדברים שכתב הרמ"א כאן, ואע"פ כן רבינו לא השמיטו כיון שהרמ"א כתב בלשון יש אומרים ע"י במבוא לחלק א' [א] והנשים אע"פ שהייבות בנר חנוכה מ"מ טפלות לאנשים והדלקת האיש עולה גם להם. והא דדוקא במצוה זו הם טפלות ולא בשאר מצוות כתב בחידושי חתם סופר שבת כ"א ע"ב דכיון דעיקר מצות ההדלקה היא בחוץ לא רצו להנהיג שהאשה תצא משום כל כבודה, ואף כשמדליקים

17) נ"ל דכוונתו דמלשון הזהיר משמע שמקפיד בכל הפרטים וזה ממילא מיירי באדם השלם.

הלכות תנוכה

לאכול מאכלי חלב בתנוכה זכר לנס שנועשה על ידי חלב שהאכלה יהודית את מלך יול, לא נהגו זאת בקהילותינו, ועיין עוד להלן סעיף כ"ד.

דיני ההלקת גרות תנוכה

ה כל המשנים כשרים לגר תנוכה ומכל-מקום מצוה גר המוכר ליקח שמו זית, בדומה לגר שבמקדש שזיה בשמן זית. ואם אינו מצוי, יכרוך שאר שמו שאורו יד ונקי, או גרות של שערה שגם כן ארזן יד"ב, ולא יהיו שנים קלועים ביחד, משום דהיי כמדודה, אלא כל גר יחיד"י, ולא יעשה משערה של בתי עבודה ורה, מפני שהוא מאוס קבוצה"י. וכן כל הפתילות כשרות לגר תנוכה, ומצוה גר המוכר ליקח צמד"גפן או חושי פשתן. ואינו צריך בכל לילה פתילות חדשות, אלא מדליק גם בראשונות עד שיכל"ט.

אם מדליק בגר של-חורט, ביזן שהדליק בו לילה אחת נעשה ישן, ואין מדליקו בו בלילה שנייה מפני שהוא מאוס. ועל כן תורה לו מנורה גאה של מיני מתכות או זכוכית וכיוצא בה.

עניני נצחק - ציונים והערות

יו ושוכנו ויודים, וכן היה תנוכה את ראשו והביאמו לירושלם, וכראות צבאם כי אבר מלכס נחוס, עיני תחת ומ"א סימן תל"ע והיו אדם בשאר היים מנהגו פטור מעשום מלאכה כדרכם המור לפי חדו"ק הן אשנים והן נשים ועיין בפוסקים. אמנם יש קצת שלא נהגו בו, שכן מצאנו בקונטרס בתי"ו רשימת של מהגרים לא נרעו למי ונמצאות מקום בתקנו הוא. ומ"ע ברה מוחכו שאינו מפעול בה"ח, יש אנשים אחריהם שאינם עובדים, ויש עובדים רק חצי יום. גם תנאים אינו עובדים כל-כך שאר תנאים. מעת תנוכה וליליט"א, אינו נהגו עכ"ל.

כטבא בתורת הרמ"א שם.
דוע, האפ"ק שלא חשבונו שתחילי תתי. ויש חושבים ש"לחמי" בתנוכה להרבות באילת פרי חיל"א, והמטעם טעם על של שניצילו מלאוה"ח יינו וזה אינו, רק משום שבסופן אז הוא מחילת עומת פרי זה ולכן אין הגויים שם אוכלים אותו, אז ונמנה"ל הלבגות המסובות בהרבה שמה תקראות סופגנית, זכר לנס המנורה שעשה בישמן, ותנשא אצלנו רק כאן בארץ ישראל. וכן משתק תולדים ב"שנבגות" סימן תרע"ג סעיף א', סימן תרע"א סעיף ד', סימן תרע"א סעיף ו', סימן תרע"ג סעיף ט', עבודה זרה סימן קס"ד סעיף ט', סימן תרע"ג סעיפים א' ו' ואחרונים.

- 12 סימן תרע"א סעיף ד'
- 13 סימן תרע"א סעיף ו'
- 14 סימן תרע"ג סעיף ט'
- 15 עבודה זרה סימן קס"ד סעיף ט'
- 16 סימן תרע"ג סעיפים א' ו' ואחרונים.

14 ←

שלחן ערוך המקוצר סימן ק"כ

בשמונה הלילות, להראות ולגלות הנס:

ב ימים אלו נקראים תנוכה, דהיינו "חנו כ"ח", שבים כ"ח חנו מאויביהם. ועוד מפני שבנימם אלו עשו תנוכה-הבית שהצוררים טימאווה, ולכן יש אמרים שמצוה להרבות קצת בסעודה בתנוכה, וגם מפני שמלאכת המשכן גמרה בימים אלו. (אבל דר"ד-כ"ל לא נהגו להרבות בסעודה) ומכל מקום לא ויש לספר לבני-ביתו ענין הנסים שנועשו שירות ותנובות. האלו (ועיין לקמן סעיף ל"ז). וטוב להרבות בצדקה בימי תנוכה כי הם מסוגלים לתקן בהם פגמי על-ידי הצדקה, וביחוד יתן ללמד"י-תורה להחזיקם:

ג אך מתענין ואין מספידין בימי תנוכה (וצידוק חדו"ק דהיינו נוסח צור ממוענו וכו', אינו חסד, ומותר. וכן הקדישו). וולתי להלמד"י-חכם בפניו מותר להספיד, וכדלעיל בסופן ע"ה סעיף ב'. אבל ביים שלפניהם וביים שלא-אחריהם, מותרין בהספד ובתענית:

ד מותר לעשות מלאכה בימי תנוכה, אך יש נשים שנוהגות לא לעשות מלאכה (ואפילו לא לבשיל"ח-בל-זמן שתודות דלקות, דהיינו כתיב שעה. ואין להקל לה"י. ומה שבקצת קהילות נוהגין

עניני נצחק - ציונים והערות

ענין רמב"ם מ"א שהלכות תנוכה חלכה א', ומונחה בני חשמונאי.
דוע ענין מה שכתבנו ב"ב' חסדן למאור על מגילת בני חשמונאי פס"ג, דף ק"ה.
סימן תרע"ע סעיפים א' ב', ואחרונים. וע"ל לולו חלק י"ד הלכות נצחק סימן קס"ט חתרה ס"ה ד"ה לענין.
אן הוא מנהגו דוע, כדעת מרן בורה דוע סימן ת"א סעיף ו'. וכ"ל שתחילי תתי כ"ב סימן תר"ע, וסימן תר"כ ס"ב, וסימן תרמ"ט ס"ב ע"ש.
יש אמרים שהכלל זה גם אין לתקופת כמור מבינה-הבנימה, וכן שלא לשתוף כלים וכו"ב. עיין ש"ח רבבות אמרים יורה, מפני שהיתה גורה קשה על סימן תר"ע סעיף א', חששים תמשים תמחיות יורה, מפני שהיתה גורה קשה על בנות ישראל, שגור היוונים שכל בחילת תשיאת תיגעל להמון תחלה. כל-ב, ועוד מפני שהם נעשה על ידי אשה, הודות בת דולו שתבע אותה תחלה וצדק לבר-עבד"ה, ומתה לו שתמלא בקשות, והאכילתו בשליל נביניה כדי שימלא וישתח

- 17 ענין רמב"ם מ"א שהלכות תנוכה חלכה א', ומונחה בני חשמונאי.
- 18 דוע ענין מה שכתבנו ב"ב' חסדן למאור על מגילת בני חשמונאי פס"ג, דף ק"ה.
- 19 סימן תרע"ע סעיפים א' ב', ואחרונים. וע"ל לולו חלק י"ד הלכות נצחק סימן קס"ט חתרה ס"ה ד"ה לענין.
- 20 אן הוא מנהגו דוע, כדעת מרן בורה דוע סימן ת"א סעיף ו'. וכ"ל שתחילי תתי כ"ב סימן תר"ע, וסימן תר"כ ס"ב, וסימן תרמ"ט ס"ב ע"ש.
- 21 יש אמרים שהכלל זה גם אין לתקופת כמור מבינה-הבנימה, וכן שלא לשתוף כלים וכו"ב. עיין ש"ח רבבות אמרים יורה, מפני שהיתה גורה קשה על סימן תר"ע סעיף א', חששים תמשים תמחיות יורה, מפני שהיתה גורה קשה על בנות ישראל, שגור היוונים שכל בחילת תשיאת תיגעל להמון תחלה. כל-ב, ועוד מפני שהם נעשה על ידי אשה, הודות בת דולו שתבע אותה תחלה וצדק לבר-עבד"ה, ומתה לו שתמלא בקשות, והאכילתו בשליל נביניה כדי שימלא וישתח

17 ←

שמן למאור

בנורא, עמא בית ישראל: סז. ואנטיוכס מלפא. כד שמע. די אתקטיל, בגרס תנניניה. וכל רבכנוהי, דעמיה. יתיב בספינתא, וערק לאפרכי ימא. וכל אתר די ייתי, מרדין ביה. ואמרין ליה, עריקא עריקא. ורמא כנפשיה, לימא:

סח. פתר דנא. עלוי בני ישראל, לבית מקדשא. וכנו, תרעיא. ודפיאו בית מקדשא. מן קטיליא ומן סאוכתא: סט. ובעו משחא דזיתא דכיא, לאדלקא בוציניא. ולא אשפחו, אלא צלוחית תדא. ונהות חתימא, בעזקת פתנא רבה. מיומי, שמואל נבייא. וידעו, דהיא דכיא: ע. פאדלקות יומא תדא, תנה בה. ואלהא. די שפין שמיה תמן, יהב בה ברכתא. ואדליקו מנה, תמניא יומין: עא. על פן. קיימו בני חשמונאי, הדין קיימא. ואסרו, הדין אסרא. אגון ובני ישראל, פולהון: עב. להודעא, לבני ישראל. למעבד. הדין תמניא יומין, חדנא ניקר. פיומי מועדיא, דכתיבין באורייתא. לאדלקא בהון. להודעא, למן די ייתי בתריהון. ארי עבד להון אלההון. פרקנא, מן שמיא: עג. בהון. לא למספד, ולא למגזר צומא. וכל גבר. דיחי עלוהי נדרא, ישלמניה:

(* עד. פרם חשמונאי, ובנוהי ואחיהי. לא גזרו בהון, למשבק עבידתא ופלחנא. ומן עדנא דנן. לא הנה שום, למלכות נון: עה. וקפילו מלכותא. בני חשמונאי, ובני בניהון. מן עדנא דנן, ועד חרפן בית אלהא דך. מאתן, ושית שנין: עו. על פן, בני ישראל. נטרין ליומיא האלין, בכל גלותהון. וקרן להון, יומי חדנא. מעשרין ותמשה יומין, לירח פסלו: עז. ועד עלמא, לא עדיין מנהון. די בבית מקדשיהון. פתניא ולינאי, וכל תפימיהון. קיימו עליהון ועל בניהון. ועל בני בניהון, עד עלמא:

(* בקצת ספרים נוספו פסוקים אלו עד סוף המגילה, ועיין במבוא.

מתניתין (ע"ט ע"ב) אין מגדלין בהמה דקה בא"י מפני ישוב א"י, שלא יקלקלו השדות, וה"ה חיה דקה. אבל מגדלין במקום מדברות ויערים, דליכא ישוב. והאי אין מגדלין, לאו דוקא שתצא לרעות כשדה, אלא אפילו בבית. וקושרה בכרעי המטה. ולכן נענש האי חסידא (פ' ע"א), שהיה קושר עז בכרעי המטה, לינק אותה ככל שחריט לרפואה. ולא שרינן להשהותה בבית אלא קודם הרגל ל' יום, או קודם חתונת בנו. וכן הטבח לוקח בהמות הרבה, ושוחט ולוקח, ושוחט ולוקח, ומשהה אותם עד ל' יום, ולא יותר. ורש"י (ס' ד"ה לוקח) כתב, דוקא ל' יום קודם יום השוק. ולא נהירא, דלמה אינו מזכירו בתלמוד, כמו ברגל, וחתונת בנו, אלא בסתמא, כשרוצה לקבץ בהמות יחד. החירו לו להשהותם בביתו, כדי שיהיו מקובצים יחד, עד ל' למקחו. וכן פירשו התו' (ר"ה והטבח). ורמב"ם ג"כ לא הזכיר יום השוק. ומה שלא הזכיר הרמב"ם (ה' נזיק ממון פ"ה ה"ו) גבי טבח שלשים יום, וכן הטור (סימן ת"ט) אחריו. היינו משום דקאי ארגל ואחתונת בנו, כדלעיל מיניה, שהזכר ל' יום. וה"ה כאן, דלא הקילו בו יותר. וכן פ"י המגיד משנה (ס'ו). ודוקא בהמה דקה. אבל בהמה גסה שרי. והיינו דוקא להשהותה בבית. אבל לרעות בשדה, אפילו בהמה גסה אסור. דהא אמרינן בפרק זה בורר (סנהדרין כ"ה ע"ב) רועה שאמרו, אחד בהמה דקה ואחד בהמה גסה. וא"כ הא דאמרינן בפ"ק דב"מ (ה' ע"ב) דרועה בהמות אחרים כשר. דאין אדם חוטא ולא לו. היינו דוקא בבהמה גסה, דמותר להשהותה בביתו. א"כ מותר ליתן לרועה אף בשדה, ולא חיישינן. אבל בהמה דקה דאסור להשהותה אפי' בבית ובקשירה. ק"ו לרעות בשדה. ואין חילוק למגדל שלו למגדל של אחרים. וטעמא, לפי שאי אפשר לשומרם, שלא יורצו לשדות אחרים. ומתאי טעמא הרחיקו חכמים אפילו בבית ובקשירה. אבל גסה אפשר לשומר. והתו' (סנהדרין ס' ד"ה מגדלין) פירשו, משום דהגסה אין אנו יכולין להיות זולתה, שצריכין להרישה, ולשארי מלאכות, והוי כגזירה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה, ואלו ואלו דרבי אלהים חיים. ולכן נענשו בעלי בתים שבגליל העליון (פ' ע"א) שהיו מרעין בהמות, אף שסתמא בעצמם לא היו מרעין. דחשובים וגדולים היו, והיו נותנים לרועה אחר, ואפ"ה אסורים. וכן כתב התו' (ע"ט ע"ב ד"ה אין) והרא"ש (סימן י"ג) וכל הגאונים. וכל זה דוקא בא"י. אבל בסוריא, וק"ו בחוצה לארץ, דמותר אפילו לרעות. ואם זייקו ישלמו. ואף שאמר רב (פ' ע"א) שבבל בעניין זה בא"י, לפי שנתיישבו שם יהודים הרבה, וחיישינן לקלקול דישוב ישראלים. ואנו נגררים בחר מנהגא דבבל. מ"מ לענין זה אין אנו נוהרים כלל. דליחא גבן האי טעמא כלל ושרי. וכן פסק הטור סימן ת"ט:

לו בירושה. אבל עבר וקנה אותם להסתחר, דעבר על איסור דאורייתא, כדאיתא בפרק כל שעה (פסחים כ"ג ע"א) יהיו בהוייתן. לא הקילו גביה, ומוכרן מיד. דלא דמי לדועה, שהוא תקנה דרבנן. אעפ"י שישוב א"י חמור מאוד, ודוחה שבות, כדלקמן (פ' ע"ב). מ"מ עיקרו אינו אלא משום תקנה, ושייך ביה להקל. מה שאין כן כ"כ בדאורייתא להקל, וכן מי שנדר ליקח בית בא"י, ולישא אשה בא"י, ולא קבע זמן. אין מחייבים אותו ליקח מיד, עד שימצא ההגון. אבל אמר מיד כשאבוא לא"י אקח בית ואשה. או אם [הוא] כבר בא"י, וקבע זמן. פשיטא דצריך לקיים נדרו, אם לא בהתרה, ע"י פתח וחרטה. וכן דעת הטור (יריד סימן ר"ט). ומעשה באשה אחת, שהיה בנה מיצר לה. וקפצה ונשבעה, כל מי שיבא איני מחזירתו. וקפצו עליה בני אדם שאינם מהוגנים. וכשבא הדבר לפני חכמים, אמרו, לא נתכוונה זו אלא להגון לה:

פז. דין סעודת מילה, ופדיון הבן, וזכר, וסעודת חנוכה, וק"ו סיום הספר, הן קרוים סעודות מצוה, ומותר להנות מהן. אבל לא (חניכים) [חינוכים], וסעודת מריעות. ודין החול חיוורא להרוג אותו משום סכנה אין נוהג בומן הוה, אבל אם המית או קמע יד של חינוק נוהג בו כל דין הכתוב בפנים:

ר"ב ושמואל ורב אסי אקלעו לכי שבוע הבן (פ' ע"א). פ"י שעברו עליו ד' ימים, והיינו לסעודת ברית מילה, ואמרו לה לבי ישוע הבן, פ"י רש"י, פדיון הבן, דישוע מתרגמין פורק. ותו' (ר"ה ל"ב) פ"י ישוע, על שם שהולד נושע ונמלט, ע"ד הפסוק (ישעיה ס"ו). וזו והמליטה זכר. והיו רגילין לעשות סעודה. ואלו ואלו דא"ת. אבל קשה לפירושם, הא אמרינן בפרק גיד הנשה (תולין ג"ה ע"ב) דרב לא אתהני מסעודת הרשות. בשלמא מילה. הסעודה גופא היא שמחת מצוה, כמו סעודות חתן, שנאמר (תהלים קי"ט). שש אנכי על אמרתך. ומצוה גדולה לכנוס באותה סעודה, כאשר כתבתי בסוף כ"ה ס"י קצ"ב, אבל פדיון הבן ליכא סעודת מצוה להויא. אלא נראה, כל סעודה שאדם עושה שלא כדרך מריעות ושמחה. אלא כדי ליתן שבח למקום, או לפרסם המצוה, או לפרסם הנס, קרוי סעודת מצוה, כגון פדיון הבן, לפרסם המצוה. ולפירוש ר"ת לפרסם הנס, שנמלט הזכר והאשה. ועל כן כתב חכם אחד, ומהרא"י הביא בספרו (ת"ה ח"א) סימן דס"ט ו"ל, דמה שאנו נוהגין עכשיו, לאחר שנולד הזכר נכנסים לשם לטעום בליל שבת הסמוך ללידה, דהיא סעודת מצוה, והיינו אותה סעודה דפ"י ר"ת, וקבעו בלילי שבת, בשעת שהכל מצוין בביתם.

ואותן סעודות שעושים בימי חנוכה. נראה שהם סעודות מצוה. ולא כדברי מהר"ם (טור א"ח סימן תר"ט), שפסק שהן סעודות הרשות. ולהורות ולהלל נתקנו. ולא למשתה ושמחה. אלא כדברי הרמב"ם (ה' חנוכה פ"ג ה"א) שהן ימי שמחה והלל. וכן נמצא במרדכי ארוך (חודשי אנשי שם פסחים פ"ד אות א'), דלהורות והלל נקבעו משום הנס. וימי שמחה ושמחה נמי נקבעו, כדאיתא במגילת תענית. דקבעו י"ט, משום חנוכה המזבח. ובתלמודא משמע דנתקנו נמי למשתה ושמחה. מדאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת כ"א ע"ב) לשנה האחרת קבעו ועשאו י"ט בהלל ובהודאה. ומדאמר י"ט, ולא קאמר קבעו ח' ימים להלל ולהודאה, ש"מ דר"ט נמי כפשוטו הוא. למשתה ושמחה, ואף רש"י פ"י שם, לא שאסרום במלאכה.

פז. דין רועה שעשה תשובה, הקילו לו חכמים למוכרן על יד על יד, וכן גר שנפל לו חזירים בירושתו כה"ג. אבל כשעבר והסתחר בחזירים, או בדבר איסור, צריך למכור הכל מיד. וכן מי שנדר ליקח אשה, או לקנות בית בא"י, ולא קבע זמן, החירו לו להמתין בנדור, עד שימצא ההגון לו:

ת"ג רבנן (פ' ע"א), רועה שעשה תשובה, שלא לגדל עוד. אין צריך למוכרן הכל מיד, דזילא טובא. אלא הקילו לו חכמים, שמוכר על יד על יד. וכן גר שנפל לו כלבים רעים וחזירים בירושתו. מוכר על יד על יד. ונראה, דוקא כשנפלו

ג. יש אומרים שריבוי הסעודות שמרבים בהם בימי חנוכה אינם אלא סעודות הרשות, שלא קבעום חכמים למשתה ושמחה¹. ויש חולקים ואומרים שיש מצוה בריבוי

התרה לבטלו). וכ"כ בקובץ המועדים מוריה בהל' חנוכה לרבינו ברוך ב"ד יצחק (עמוד יב). וכ"כ הב"ח שבאנשים אין מנהג כלל לאיסור. וכ"כ המ"ז (סק"ב). וכן כתב בחידושי מהרצ"א מדינוב (סוף עמוד קעו), שאם נהגו האנשים שלא לעשות מלאכה בעוד שהנרות דולקות, לאו מנהגא הוא. ע"כ. (אלא שבסוף עמוד קכח לא כתב כן). אמנם בספר חסידים (סי' קכא) מוכח שגם לאנשים יש להמנע ממלאכה. וכ"כ פמ"ג (א"א סי' תרע סק"א). וו"ל הב"ח בשם מהר"ל: "קבלה בירינו שאין לאדם לעשות מלאכה בשעה שהנרות דולקים בחנוכה". ונראה דאין הכי נמי אם נהגו האנשים להחמיר ישארו במנהגם. וכמו"ש ג"כ הגאון יעב"ץ בס' מור וקציעה (סי' תרע), אבל מסתמא לא נהגו האנשים להחמיר בזה כלל. וכל שכן לדין שהבית מואר תמיד במאור החשמל. ואין חשש כלל פן יבאו להשתמש לאור החנוכה. וכ"כ כאליה רבה (סק"א). וע' להחיד"א בספר ברית עולם (סי' קכא). וכמה שכתב בשו"ת כנף רננה (חאו"ח סי' פכ). ע"ש. ודו"ק.

ז) מהר"ם מרוטנבורג בתשובה דפוס פראג (סי' תרה). מרדכי פרק מקום שנהגו (מט:). תשב"ץ קמן (סי' קע). מור ושלחן ערוך (סי' תרע). שו"ת מהר"י מברונא (סי' קלו). ובספר לקט יושר (עמוד קג). וע' למהר"י נג'אר בספר מועדי ה' (דק"ט ע"ג) שכתב, ומה שלא קבעום למשתה ולשמחה כימי הפורים, ג"ל לפי שבפורים לא היתה עיקר הגזירה אלא על אכרן הגופות, כי הרוח תשוב אל האלהים אשר נתנה, ואין לאויבינו שליטה על נפשותינו, לכן כשנושענו מידם תיקנו שיהיו ימי משתה

ושמחה, אבל בחנוכה הגזירה היתה על שמירת המצות, וא"ל כתבו על קרן השור שאין לכם חלק באלהי ישראל ח"ו, וזהו אכרן הנפש, לכן קבעוה בנרות, כמו"ש נר ה' נשמת אדם. והלל והודאה על פדות הנפש. ע"כ. ויסוד דבריו מבוארים בספר הלבוש. והוכח כמ"ז (סי' תרע סק"ג), אלא שכתב עליו, ואין זה נכון, דהא פרש"י גדול המחטיאו יותר מן ההורגו. ע"כ. והאליה רבה (סק"ד) תירץ דהא הגדול המחטיאו יותר מן ההורגו, היינו כשמחטיאו ברצון, אבל כאונס לא אמרינן הכי. ע"ש. ואמרתי סמך לדבריו מהגמ' גיטין (מו.) אמר ר' אמי, הא תנן דהמוכר את עצמו ואת בניו לעכו"ם פודין את הבנים, משום קלקולא, "וכ"ש הכא דאיכא קטלא", והרי גדול המחטיאו יותר מההורגו, וע"כ דהתם הו"ל כתינוק שנשבה בין העכו"ם וחשיב אונס ומש"ה התורגו תמור יותר. ובלא"ה תירצו לנכון דברי הלבוש בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' קלו), ובשו"ת מהר"ם שיק (חאו"ח סי' כז), ובשו"ת פרי השרה ח"ד (סי' נו אות ד), ובשו"ת כנף רננה (סי' פ). ומרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' תרע אות ד) כתב, שבפורים קבלנו התורה שבעל פה מרצון, שנאמר קיימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקבלו כבר (מגילה ז), ואמרו בפסחים (סח:): הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, מ"ט יום שניתנה בו התורה לישראל, וכתוב לכו לחמו בלחמי ושתו כיון מסכתי. אי נמי בפורים על ידי משתה שעשתה אסתר ניצולו, לכן קבעו לעשות אותם ימי משתה ושמחה וכו'. ע"ש. ואמנם יש ג"כ עוד כמה טעמים על שלא קבעו החנוכה למשתה ושמחה. וע"ע בספר יוסף לקח (אסתר

הסעודות^(ח). ונוהגים לומר זמירות ותשבחות להשי"ת בסעודות הללו, ואז נחשבות

מלאכה. ועוד דקל וחומר הוא מכי ישוע הבן וכו'. ע"ש. (וכ"כ בקיצור בתשובה סוף סי' פה).
 וכ"כ בשמו בספר משה משה (סי' תתקצג) וז"ל:
 ומורי מהרש"ל כתב שמצוה לשמוח בחנוכה ע"י
 סעודות מצוה. וכן פסק הרמב"ם. עכ"ל. (וכתב
 שם רמז לדבר שחנוכה יחול תמיד בפרשת מקץ
 שנאמר בה "וטבוח טבח והבן", ח' שבסוף
 תיבת טבח עם תיבת והבן — "חנוכה"). וכ"כ
 בספר הלכות ומנהגי מהר"ש (בעמוד קעא),
 וז"ל: ואמר מהר"ד שלום שיש לנהוג בחנוכה
 שמחה ומשתה וכן הוכיח מדברי הרמב"ם
 עכ"ל. ובארחות חיים (הל' חנוכה אות א)
 העתיק לשון הרמב"ם, שהסכימו כל החכמים
 לקבוע ימים אלה לשמחה והלל. ובכל בו (סי'
 מד) כתב לימי משתה ושמחה. ורבינו יונה
 גירונדי בפירושו על התורה (סוף פר' מקץ עמוד
 פג) כתב גם כן: "ולכן תיקנו חכמים שיהיו ימים
 אלו ימי משתה ושמחה". ע"ש. וכ"כ הר"י בן
 גיאת כמאה שערים (סוף עמוד נט), שצידוק
 הדין של משה רבינו שאומרים במנחה של שבת
 צדקתך כהררי אל, מסלקינן ליה בשבת שחל
 במועד, ואפילו בר"ח וחנוכה שחלו בשבת,
 משום דהללו ימי שמחה נינהו, ואמרינן בהו
 הלל, שנאמר בו, זה היום עשה ה' נגילה
 ונשמחה בו. וכן הובא בשמו בהרא"ש (פ"ג
 דמ"ק סוף סי' פז), וכן הוא בטור (או"ח סי' תכ,
 וי"ד סי' תא), וכן הוא בתשובות הגאונים
 (שערי תשובה, סי' ל). וכדברים האלה כתב
 הרמב"ן בתורת האדם (דף לג סע"ב). וכ"כ
 הרימב"א מ"ק (כו:). ע"ש. וע' בחידושי אנשי
 שם על המרדכי בשם מהר"ם (ריש פרק מקום
 שנהגו), שכתב, שסעודות הרשות הן מה
 שעושים בשמחה מריעות או בחנוכה שמרכיבים

ח. יז), ובספר גליא מסכת (דף פכ ע"א),
 ובש"ת ערוגת הבושם (חאו"ח סי' ר סעיף ד,
 ושם סעיף ו), ובש"ת נגזי יוסף (סי' יב אות ב),
 ובש"ת שערי רחמים פראנקו ח"א (סי' י דמ"ו
 ע"ג). ואכמ"ל.
 ח) הנה לשון הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג ה"ג),
 שקבעום לימי שמחה והלל. וכתב המעשה
 דוקא שם, מדברי רבינו דקרי להו ימי שמחה,
 משמע דס"ל שהסעודות שעושים בימים האלה
 אינם סעודות הרשות, אלא סעודות מצוה,
 דק"ל (במועד קטן טז.), אין שמחה אלא
 באכילה ושתיה, דהיינו דרך סעודה. ע"כ. וכ"כ
 הגאון מהר"ש קלוגר בספר בנין שלמה על
 הרמב"ם שם, וזת"ד: מדברי רבינו אלה מכואר
 דס"ל שימי חנוכה הם ימי שמחה, ומצוה יש
 בסעודתם. ומ"ש בש"ע שלא קבעוהו למשתה
 ושמחה, הא קמן שהרמב"ם כותב מפורש
 שקבעוהו לשמחה והלל. ע"כ. וכ"כ בנימוקי
 מהרא"י שם. וכ"כ בסדר משנה (עמוד קפ),
 שכוונת הרמב"ם לשמחה ממש, ושהסעודות
 בימי חנוכה, סעודות מצוה הן. ע"ש. וכבר כתב
 בן מהרש"ל ביש"ש ב"ק (פ"ז סי' ל) וז"ל:
 ואותם סעודות שעושים בימי חנוכה סעודות
 מצוה הן, כמ"ש הרמב"ם שקבעום לימי שמחה
 והלל, ודלא כמ"ש מהר"ם שסעודות הרשות הן.
 וכן נמצא במרדכי הארוך שנקבעו לימי משתה
 ושמחה כדאיתא במגילת תענית, שקבעום ימים
 טובים משום חנוכה המובה. וכן משמע
 מהתלמוד שנתקנו לימי משתה ושמחה,
 דאמרינן (שבת כא:): לשנה אחרת קבעום ימים
 טובים בהלל ובהודאה, ומרלא קאמר דוקא
 קבעום להלל ולהודאה, ש"מ שקבעום גם לימים
 טובים למשתה ושמחה, ולא אפיק אלא עשיית

לסעודות מצוה⁽²⁾. ומה טוב ומה נעים לנצל מסיבות כאלה לדרשות בדברי תורה ויראת ה' טהורה, לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ומצדיקי הרכים ככוכבים לעולם ועד. ואז בודאי שנחשבות הסעודות הללו למצוה⁽³⁾. ויהי רצון שהשי"ת יעשה עמנו נסים ונפלאות כמו שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה. ישראל נושע בה' תשועת עולמים, ונוכה לביאת משי"ח צדקנו (ראשי תיבות: מדליקים שמנת ימי חנוכה), ונדליק המנורה בבית קדשנו ותפארתינו⁽⁴⁾, מלך ביפיו תחוינה עינינו. במהרה בימינו אמן.

ד. יש נוהגים להרכות במאכלי גבינה כימי חנוכה, וזכר לנס שנעשה על ידי "יהודית". ומנהג ישראל תורה הוא. וכיום נוהגים לאכול סופגניות ממוזגות בשמן, ומעמם כצפיחית בדבש. וכל מעשיך יהיו לשם שמים⁽⁵⁾.

(יב) כתב הר"ן (פ"ב דשבת, דף י ע"א מדפי הרי"ף), נשים הייבות בהדלקת נר חנוכה שאף הן היו באותו הנס, שהיוונים גזרו על כל בתולות ישראל הנישאות שיבעלו להגמון תחלה, וע"י אשה נעשה נס, שאמרו במדרש שבתו של יוחנן כהן גדול שהיתה יפת תואר ויפת מראה מאד, הובאה להגמון ראש האויבים, [ובחמרת הימים (הל' חנוכה פרק ב דף נו ע"א)] הביא את המעשה באורך וברוחב, ושראש האויבים היה אליפורנו מלך יון. וייחס הנס ל"יהודית". וכמ"ש התוס' (פסחים קח: ד"ה היו באותו הנס, ובתוס' מגילה ד. ד"ה שאף הן. ע"ש), והאכילה אותו מאכלי גבינה כדי שיצמא מאד, והשקתה אותו יין הרבה עד שנשתכר, ויישן וירדם, ואז בעזרת ה' התכה את ראשו בסייף. כראות אנשי הצבא שלו כי מת מלכם וגיבורם, נסו על נפשם, ולכן נהגו לאכול מאכלי גבינה כימי חנוכה. והביא כל זה מרן הבית יוסף (בדפוס ישן, ס"ם תרעה), ורכינו מהר"י אבוהב (ס' תרעה). וכבריים האלה כתב הארחות חיים (הל' חנוכה אות יב), והכל בו (ס' מד). וכ"כ הרמ"א בהגה, שלכן נהגו לאכול בחנוכה מאכלי גבינה. וכ"כ המהרש"ל בתשובה (ס"ם פח).

וע' בפירוש ר' אברהם בן עזרא (פר' בהעלותך י. ו). וע"ע בשו"ת לבושי מרדכי מהרורא בתרא (ס' קיט) עמ"ש כמגילת אנשיזכום שקבעום לימי משתה ושמחה. ע"ש.

(ט) כמבואר בתשובת מהר"ם ובמרדכי שם. וכן פסק הרמ"א בהגה (ס' עתר ס"ב). וכ"כ מהרש"ל שם. וע"ע בשו"ת כנף רננה (חאו"ח ס' פ). ובשו"ת ערוגת הבושם (ס' ר אות ו). ובמהרת המים בשירי פתרה (מע' ח אות ח). וע"ע בשו"ת כתב סופר (חאו"ח ס' קלו). ובשו"ת שערי צדק (ס' קבו).

(י) ע' בים של שלמה (ספ"ו דב"ק). וחזת יאיר (ס' ע). ודגול מרבכה (ס' שצא ס"ב). ועוד. וע' מועד לכל חי (ס' כו אות סו) בשם כנה"ג.

(יא) ע"פ המבואר במגיד מישירים פרשת ויקהל "שחנוכה ופורים אינם בטלים לעולם". והיינו כמ"ש במדרש תנחומא ר"פ בהעלותך, והובא גם ברמב"ן שם, שלך אינה בטלה לעולם, דהיינו נר חנוכה. וע' בעטרת זקנים (ס' תרעו). ובספר "קדמות ספר הוהר" (עמוד קמט). ורו"ק.

זמנים הלכות חנוכה פ"ג ד

י"ד וכן כשהקורא מגיע לראש פרק וכו' וגם זה נמשך גם מנהג לנטות ראשי פירקים וכן מפורש שם שעונין לחיות אלה ישיבה על אלה ה' הלילה לא הבל מבורל שם : ואם היה הקורא וכו' שם בנשיבה ובגני' (מה)

ואומר הללויה וכל העם עונין הללויה וחזור ואומר הללו עבדי ה' וכל העם עונין הללויה וחזור ואומר הללו את שם ה' וכל העם עונין הללויה וחזור ואומר יהי שם ה' מבורך מעתה ועד עולם וכל העם עונין הללויה וכן על כל דבר עד שנמצאו עונים בכל ההלל הללויה מאה ושלוש ועשרים פעמים סימן להם שנותרו של אהרן : יג וכן כשהקורא מגיע לראש כל פרק ופרק הן חזורין ואומרין מה שאמר כיצד כשהוא אומר בצאת ישראל ממצרים כל העם חזורין ואומרין בצאת ישראל ממצרים והקורא

ד נר שיש לו שני פיות וכו' מימרה שם (בג) כלשונם ופירש"י ז"ל לשני בני אדם למחרתן שעושין נר לכל אחד ואחד וכן פירשו בעיטור וכו' וראה לפילו לשאמן מהדרין כגון שפתחי בתי בני אדם שנוטין זה לזה בכדי שאמר הוא לכל פחה בשפת המפורד לו או יוני כיוון שני בני אדם הנכנסין בפחה אחד והם הולכים בעיטמן ואין סמוכין על שלחו אחד שכל אחד לריך להנליק כך י"ל : מלא קערה וכו' גם זה

מקורות וצינונים מאה ושלוש ועשרים פעמים מותר להחיש כיצד ידולתו שם פ"ג סי' ה"א מבתי סופרים פ"ח ועין מה"ש ששנס : ה"י"א וכן וכו' עד שיאמר האבתי הפשוט לא לנו ודמ"ט פ"ב ששנס ולפניו לראש פרק (מה"ש) : הקורא הללו עליהם וכו"ס ונש"מ ע"כ וכפ"ק ע"פ פ"ג סי' מהי

אומר בית יעקב מעם לועז וכל העם עונין הללויה עד שיאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי לחוננו וכל העם חזורין ואומרין אהבתי כי ישמע ה' וכו' וכן כשיאמר הקורא הללו את ה' כל גוים כל העם חזורין ואומרין הללו את ה' כל גוים : יד הקורא אומר אנא ה' הושיעה נא והן עונין אחריו אנא ה' הושיעה נא א"פ שאינו ראש פרק : הוא אומר אנא ה' הצליחה נא והן עונין [אחריו] אנא ה' הצליחה נא : הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים בשם ה' : ואם היה המקרא את ההלל קטן או עבד או אשה עונה אחריהם מה שהן אומרין מלה מלה בכל ההלל : זה הוא המנהג הראשון וכו' ראו לילך אבל בומונים אלו ראיתי בכל המקומות מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם ואין אחד מהם דומה לאחר :

ה אין וכו' שם (בג) מלומה משמשקע התמה עד שמתכלה רגל עון הסוף ופירשו בגמר' דלי לא חלילה מניק ה' נמי לשעור' ובחלומת שני פירושין ה"י שם היטה דולקת וכוולקת עד השיעור הוא ור"ה לכבושה או להשתמש לאורה הרשום כתיב והשני ע"מ ליומן לחוכו עתה כתיב שיהא זולק והולך עד השיעור הוא ושניהם כתבן רבינו ושם נכתבו הכלות ששעור עד שמתכלה רגל עון

ה"י מנהג פשוט שפירשו בג' מה"ס (כ"ח סי' ה' ח"ט) : ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

פרק רביעי

[א] כמה נרות הוא מדליק בחנוכה. מצוה שיהיה כל בית ובית מדליק נר אחד בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו אלא אדם אחד. והמהדרת את המצוה מדליק נרות כמניין אנשי הבית נר לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. והמהדר יתר על זה ועושה מצוה מן המובחר מדליק נר לכל אחד ואחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד : ב כיצד הרי שהיו אנשי הבית עשרה בלילה הראשון מדליק עשרה נרות ובליל שני עשרים ובליל שלישי שלשים עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונים נרות : ג מנהג פשוט בכל ערינו בספרד שהיו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה ולילה עד שנמצא מדליק בליל שמיני שמונה נרות בין שהיו אנשי הבית מרובים בין שהיה אדם אחד : ד נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם. מילא קערה שמן והקיפה פתולת. אם כפה עליה כלי כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד. לא כפה עליה כלי נעשית כמדורה ואפילו כנר אחד אינה נחשבת : ה אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין. שבת או הניד ולא הדליק עם שקיעת החמה [ג] מדליק והולך עד שמתכלה רגל

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

ה"י נר שיש לו שם בג' ש"ש סי' ח"ט ח"ט ב"פ"א : והם חלוקין בעיטמן עין ב"י סי' ח"ט ח"ט :

מקורות וציורים

הדליקה וכתבה ש"ע
 סי' תרע"ג פ"ב. נשארה
 דולקת עין מ"ט פ"ב
 ונהי"ט, ש"ע סי' תרע"ג
 פ"ב.
 ב"מ"ז : שמונת השמן
 שביים ראשון כ"ג
 כ"ט"ט נכס ש"ליתום,
 ש"ע סי' תרע"ג פ"ד :
 ה"ז. כל השמנים ש"ס
 לא, ש"ע סי' תרע"ג
 פ"ב. שאסור להדליק
 וה"ט. מפני שגם ה"ה
 ונפילו לבדוק
 מותר ש"ס כ"ב. וירושמי
 פ"ב פ"ב : פ"ב :
 ה"ז. גר חנוכה ש"ע
 סי' תרע"ט פ"ב. ואם
 היה דר ש"ע ש"ס פ"ב.
 וגר חנוכה ש"ע ש"ס
 פ"ב :
 ה"ח. בימי הסכנה ש"ס
 כל ועין מה, ש"ע ש"ס
 פ"ד :
 ה"ט. גר חנוכה ש"ס כ"ב.
 ש"ע סי' תרע"ט פ"ב.
 או גוי ש"ע כ"ב. ג"ט
 א"ה. הדליק במבנים
 ש"ס כ"ב. ש"ע ש"ס פ"ב.

שנויי גופהאור

ה"ט. או גוי ג"ט
 גזו"י (פ"ב שנו"י)
 כ"ח. לר"ח הנה"א או
 עבר כעניי ע"ט.

הג"א

ה"י. ואף על פי שאין
 השמנים נמשכים אחר
 הפתילה ואין האור
 נחלית יפה באותן
 הפתילות ש"ס כ"ב. א"ה
 פ"ב. שמיים שאלו הכמים
 פ"ב וכו' מתכבב כ"ב.
 (תרע"ג פ"ב פ"ב).

השוק כמו ח"י עשה אחר שקיעת החמה. וכמו רבינו עבר זמן זה אינו מדליק וכן לשון הגמרא מוכיח דקאמר לו לא אדליק מדליק אלמא אחר זמן זה אינו מדליק דאי לא שיעור זה מה העויל לנו. ויש מן האפרושים כדקתין וואומרים דודאי לא אדליק בחד שיעור זה מדליק כל הלילה דהא חזן (מנחה כ"ג) כל שמתחיל כלילה כשר כל הלילה אלף שלם עשה מנחה כחמקה אבל תוך זמן זה עשה מנחה כחמקה אלו דבריהם ז"ל. ולשון דאי לא אדליק קשה לפירושו זה [דמשמע] דמנחה כחמקה אינו כל הזמן הזה דל"כ הוא להו למימר לאדלוק. ומ"ש רבינו ולא מקדימין ולא מאחרין יאל לו ממה שאמרו ש"ס (שם כ"ג) מנח ובלבד שלם וקדים ולא יאחר והוא מפרשה כגרי מוכה [בלבד] : הדליקה וכתבה וכו'. ש"ס (כ"ב) ככמה לין זקוק לה וכן העלו כהלכות : נשארה דולקת וכו'. זהו הפירוש הראשון שכבתי למעלה בשם ההלכות ומכאן למד הרמב"ן ז"ל שדעת ההלכות שמונת השמן שנוי הנוכה מותר לכל לר"י מול. ונראה לו אפילו כנה תוך זמנו שלם כדברי קתה הגאונים שמונת השמן שנינו לשון מוסף עליו ביום שני ומדליקו וכן בשאר הימים והואמר ביום שמיני עושה לו מנחה ושורפו לפי שהקנה למנוחה. ודעת רבינו וההלכות לדמותו לענין פוכה ונויים שמתירין לאחר החג וכל שכן כאן שאפילו בעתו דולק תוך שיעורו לא נאסר להשתמש ממנו אלא נאסר בווי מנחה וכן עיקר :

מן השוק. וכמה הוא זמן זה [ג] כמו חצי שעה או יתר. עבר זמן זה אינו מדליק. וצריך ליתן שמן בנר כדי שתהיה דולקת והולכת עד שתכלה רגל מן השוק. הדליקה וכתבה [ד] אינו זקוק להדליקה פעם אחרת. נשארה דולקת אחר שכלתה רגל מן השוק אם רצה לכבותה או לסלקה [ד"ה] עושה : ו [ה] כל השמנים וכל הפתילות כשרות לנר חנוכה ואף על פי שאין השמנים נמשכים אחר הפתילה ואין האור נחלית יפה באותן הפתילות. ואילו [ו] בליילי שבת שבתוך ימי חנוכה מותר להדליק בשמנים ופתילות שאסור להדליק בהן גר שבת, לפי שאסור להשתמש לנר חנוכה בין בשבת בין בחול ואפילו [ז] לבדוק מעות או למנותן לאורה אסור : ז זן חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ כשנפח הסמך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מוזהב מימין וגר חנוכה [ח] משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוכה לרשות הרבים. וגר חנוכה שהניחו [ט] למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו ניכר : ין בימי הסכנה מניח אדם נר חנוכה בתוך ביתו מבפנים ואפילו הניחו על שולחנו דיו. וצריך להיות בתוך הבית גר אחר להשתמש לאורו. ואם היתה שם מדורה אינו צריך נר אחר.

ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה צריך נר אחר : ט גר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן [י] או גוי לא עשה כלום עד שידליקו מי שהוא חייב בהדלקה. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקו במקומו. אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר

להם משנה

כסו הדם ונפקא לן מקרא שלם יכמו נרגל מפני שלם יכו מלוח בזויות עליו. וי"ל דמכל מקום איבא עעמא אחרינא בכוכה לימים שכתבו שם החומ"ז :

מיימוניות

מכשעור כלל אם השיעור אסור להשתמש בוותרת כחומר בחום * וכן נזכר לפרש ה"ה דמ"ס סופרים ע"כ : [א] ולפני ר"ח כל השמנים יפין לנר וזמן זית מנחה מן הנוהגין וכן אמר רבא דרבי הוה נר מהדר למיטמא דקאחז וכו' (שם כ"ב). והיינו שכן ק"ח ר"ח יתקב בריה דרב יהודה בריה פירקין [ב] (שם כ"ב). מכאן ר"ה דלא ה"ה דריב"ל אלא לנר חנוכה ודלא כ"ה"ה ה"ה דריב"ל ו"ס אור שבת שהרי נר שבת לא היה אומר כל השמנים יפין לנר וכו' וקאחז דקאחז היינו שכן ק"ח וה"ה כפי כמה מדליקין [כ"ב] פירוש [א] מדליקין בו שבת ולא היה מהדר ע"ה אלא ודאי לא ק"ח אלא לנר חנוכה ע"כ : [א] כ"י ז"ל אמר רב מתנה אמר רב ומהו לנר אמר ר' זירא אמר רב ודלא כרב חסדא דמתיר בחול אלא לנר חנוכה ודלא כרב הונא דאמר לין מדליקין לא בחול ולא שבת אלא כדאמר שמדליקין בו נר של שבת (כ"ב) : ע"כ. וכן פסק רבינו שמהו וה"ה ע"כ : [א] אמר רבא וליך נר אחרת להשתמש לאורה [כ"ב] וכן פסק רבא ש"ס ע"ה ודלא כרב הונא ע"כ. וכן אמר רב יהודה אמר רב אסור להרלות מעות וכו' (כ"ב) ע"כ : [ב] ועל העיבור נזכר דקאחז ע"ה על חול לנר משום של קדושה שרי ולא יתיב לפרש [א] כ"כ ירמיה מדפתי ולא כ"כ חתם בריה דרבא וכן פסק רבא והילכתא משמאל (כ"ב). ופתח דלין לו זמנה מניחו בימין פ"ה פסק הכסף בשמאל אלא מפני הטעם שזמנהו ה"ה הי"ה וליכא עעמא הויא ימין עינייה לנבוח מנחה, כן כתב רבינו שמהו וליכא כע"ז לפרש וכן ר"ה"ה (ש"י התמ"ג) ע"כ : [ב] אמר ר' הלכה כרבא דאמר נר חנוכה מצוה להניחה בתוך עשרים (כ"ב) ש"ס שהספך דוה"ה ר"ה"ה א"ן חזו"ה"ה א"ן סמיכין מחו"ה שלם מניחו ש"ס כ"ב וכן פ"ה"ה ולר"ה"ה"ה (ש"ס) נראה שכ"ה שדחה הקדוק קדושה כתיב. וכן נראה וע"ה רבינו המתקב שלם הוציאו [א] אלפס ע"כ : [א] א"ה ודאי מדולקת דאמר רבינא י"ה"ה ש"ס ח"ה * ע"י כהן הנהגות ר"ה בשלמות.

קסבר ככמה לין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה וכן פסקו ר"ה הפוסקים ז"ל. ואפילו למנות מעות וכו'. ש"ס (כ"ב) מנחה א"ה להרלות מעות כגד נר חנוכה ופסקו כהלכות וכן הסכימו הרמב"ן והרשב"א ז"ל לאסור כל השמנים ועיקר :

ז גר חנוכה וכו'. מיעורא ש"ס וא"ה היה דר וכו'. ברייתא ש"ס (כ"ב) : וגר חנוכה וכו'. ש"ס (כ"ב) גר חנוכה שהיתה למעלה מעשרים אמה פסולה כסוכה וכמבוי, עוד פתח ש"ס (כ"ב) זלמא לומר נר חנוכה מצוה להניחה תוך עשרים עשרים אמה ועוד נראה לי ר"ה לומר נר חנוכה מהמיוזרל הרשעונו דאמר למעלה מעשרים אמה שמונת השמן חתוך עשרים אמה כ"ה זה מקום שז"ה כשרה א"ה ש"ס לנר דלא פליגי ולע"פ שבתוך אמה לין ש"ס פסול מנחה מן השמנים היא בתוך עשרים עשרים. ויש שפסקו כן שמונה להניחה בתוך עשרים ומדברי בעל העיבור נראה דע"ה רבינו וההלכות :

ח בימי הסכנה וכו'. ש"ס ברייתא ופי' סכנה גוים שזקוקין ע"ה הדבר : וצריך להיות וכו'. מנחה ש"ס אמר רבא וליך נר אחר להשתמש לאורה ולי' איכא מדורה לא לר"ח ולי' א"ה חסדא דריב"ל מותר לר"ח :

ט גר חנוכה וכו'. ש"ס (כ"ב) והלכות דלמדת הלכות עושה מנחה הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה כלום א"ה ודאי מדליקין : הדליקו מבפנים והוציאו דלוק וכו'. ש"ס (כ"ב) אמר רבא הויא כמנחה והלויא לחון לו ע"ה כלום : אחז הנר בידו וכו'. ש"ס מיעורא ח"ה והעטס :

ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להשתמש למדורה צריך נר אחר : ט גר חנוכה שהדליקו חרש שוטה וקטן [י] או גוי לא עשה כלום עד שידליקו מי שהוא חייב בהדלקה. הדליקו מבפנים והוציאו דלוק והניחו על פתח ביתו לא עשה כלום עד שידליקו במקומו. אחז הנר בידו ועמד לא עשה כלום שהרואה אומר

לאו דאי ככמה זקוק לה לא דאי לא אדליק מדליק אי נמי לשיעורא (ש"ס כ"ב) : והנה פסק כפי הלשונות וכן כתב ר"ה"ה (ש"י התמ"ג) שאלה בש"ס ר"ה דכתיב מריו"הו אולתין לוקול, בשיעורא ונדלל אדליק דכ"ל סופרים הלך אחר המיקול אבל ר"י אומר שנהגו העם כלשון ראשון, אונס כיון שאין אנו מדליקין אלא בכמהים ונכפנים ואין כלן פירוטם כ"ה לנר חנוכה א"כ כל זמן שאין בני הבית שנים לר"ח פירוטם נ"ס אפילו עד עמוד השחר ע"כ (ש"ס חומ"ס) : ככמה חומ"ס א"ה דאמר בש"ה"ה כמה מדליקין (כ"ה) ושו"ה כ"ה ללוח דג קטן, מכאן היה מוכיח רבינו שמשון שאין חסדא דולקת נר חנוכה שבת ויאסר במלכתא אחריו ולע"פ שמתיר נר, שאין חסדא שבת אלא א"כ התפסל ערביית וקדש השבת שהיה אחר הדלקת נר היו זולין גוים ומדובקין פת. ודלא כדברי ה"ה (ד"ה כ"ה) ש"ס שפסק שאסור להדליק נר של חנוכה אחר נר של שבת, אלא בתפלה הליא מילתא כדליתא פי' תפלה השחר מ"ה"ה מלר"ח והנהיג להתנות קודם שידליק שאין מקבל שבת עד שאסיר מניו הנר שהדליק בו או עד הפלת ערביית דל"כ שמה כדליתא הוא מוטלוגא אחר שבידך להדליק נר של שבת, וכן נראה לבעל סה"מ (ע"ה ז) והב"ה ר"ה"ה מדמתיה כדחפספחה דסוכה (פ"י ה"י) גמר מלקרות פי' מלקרות אפילו מיהא כידו אינו נומעונו אלא מניחו בחרן ואפילו נר בידו אינו מניחו ע"כ מנחה אלא מניחו בחרן. וכן כתב רבינו שמהו ש"ה"ה הקדוק נר חנוכה לנר שבת וא"ה הקדוק נר של שבת אסור להדליק אחריו של חנוכה ע"כ. וכן ר"ה"ה (ש"י פ"ה) ומ"ה"ה היא דחופספחה ל"ה ר"ה"ה דההיא א"ר"י בגמרא (התקיעות) [מתקיעה אחרונה ששונה אחריה מיד] ע"כ : [א] וכן פסק ר"י אלפס (ר"י"ה ב"ה) דה"ה שיעור הזמן הכללי רגלי דמנוחה ע"כ : [א] ודלא כרב הונא (ש"ס כ"ב) ע"כ : [ד"ה] בגמ' סופרים לא משמע כן ככמהה בתחלה הפיק. א"ן באלפס כתב ג"כ שלם ככה שיכול להשתמש בוותרת. ומורי ה"ה"ה אמר דהיינו כשהשיעור נר יומר

הלכות חנוכה סימן תרעא

שצח באר הגולה

שיש קלת מלכה צרכיו הסעודות משום דצלותן הימים היה חנוכה המנוחה (ה) (מהר"א מפראג) ונוהגין לומר זמירות ושמחות בסעודות שמרנים בהם (ו) ואז הוי סעודת מלכה (ז) (מנהגים) יש אומרים שיש לאכול גבינה צנוכה לפי שהנס נעשה צחלב שהאכילה יהודית את האויב [ג] (כל בו ור"ן):
 ג אין מספידין בהם אלא לחכם בפניו (ח) הגה ואין מתענין יום שמת בו אז או אם (ט) ותענית חלוס צנוכה ע"ל סי' תקס"ח סעיף ה' ולענין דזוק הדין ע"ל בהלכות ר"ח סי' ת"כ צהגה וע"ל סימן תרפ"ג:

ו מימרא דרצא מועד קטן כ"ז
 א רמז"ס צפ"ב ממשה לאפילו עני שבישראל וכו' פסחים ז"ע והכא נמי משום פרסומי ניסא ב דרייתא שנת כ"ה וכניח הלל ג מוספות שם כן כתב הטור * (ר"ל כמו שפרש רמז"ס סוגיה דגמרא שם דהרי כתב שהמנהג הפשוט בספרד שיהו כל אנשי הבית מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית) ד מימרא דרצ הונא שם כ"ג

תרעא סדר הדלקת נר חנוכה ומקום הנחתו. וכו' ה' סעיפים:

א צריך ליזהר מאד בהדלקת נרות חנוכה ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה שואל או מוכר כסותו ולוקח שמן להדליק (א): ב כמה נרות מדליק בלילה הראשון מדליק א' מכאן ואילך מוסיף והולך א' בכל לילה (ב) עד שבליל אחרון יהיו שמנה (ג) [ואפילו אם רבים בני הבית א] לא ידליקו יותר (ד) (*): ג ינר שיש מדליקין נר אחד בלילה הראשון ומוסיפין נר בכל לילה ואפילו אם רבים בני הבית) ד מימרא דרצ הונא שם כ"ג

הנחות המושממות

(* הגה: ו"א לכל אחד מצני הבית יליק (*הרמז"ס) וכן המנהג פשוט ויזהרו ליתן כל אחד נרותיו במקום מיוחד כדי שיהא היכר כמה נרות מדליקין (מהר"א מפראג).

שתילי זתים

תענית בכ"ד בכסליו (כנסת הגדולה בשם הראנ"ח (חלק שני סי' ה')) ולא ביום שאחר חנוכה (שם):
סימן תרעא א כדי לפרסם הנס, והזהיר בהם יהיו לו בנים תלמידי חכמים דכתיב כי נר מצוה ותורה אור (משלי י, כ"ג), על ידי נר מצוה דשבת או חנוכה יבוא אור התורה לבניו ולא שייך לומר יזכה הוא בעצמו לתורה כי עם האיש השלם ידבר שכבר הוא בשלימותו¹⁷ (שם):
 ב (ב) כנגד ימים היוצאים שיצאו כבר, וזה שהוא עומד בו נמנה עם היוצאים (רש"י שם). אי נמי משום מעלין בקדש ולא מורדין (ב"י גמרא שם): (ג) וכן המנהג פשוט בכל בני ספרד (רמב"ם פ"ד הל' ב'):
 ד) שבזה יש הידור יותר דאיכא הכירא כשמוסיף

(ה) שבמדבר (שם). דמלאכת המשכן נגמרה כ"ה בכסליו אלא שהמתין בהקמה עד ניסן שנולד בו יצחק ואמר הקב"ה עלי לשלם לכסליו ושילם לו חנוכה בית חשמונאי (אליה זוטא בשם מדרש בהעלותך). ואם כן ימים אלו כאילו היו חנוכה המזבח שבמדבר (שם), אי נמי חנוכה המזבח אחר שביטלוהו היונים מעבודה וטמאו אותו, וכן כתב תוס' יו"ט ששקצו אותו היונים וסתרוהו בני חשמונאי ובנאוהו מחדש וחנכוהו (נראה ל"י). ועיין מה שנתבאר ריש סימן תרפ"ד: (ו) שלא להסיח דעתם מהכנעת הלב ועבודת ה' יתברך שאין השכינה שורה אלא מתוך שמחת הלב (לבוש):
 ז) אפילו למאן דאמר שהם סעודת הרשות:
 ח) ומברין את האבל (שם וב"י): (ט) ואסור לגזור

הערות והנהגות

[ג] בתימן לא נהגו בדברים שכתב הרמ"א כאן, ואע"פ כן רבינו לא השמיטו כיון שהרמ"א כתב בלשון יש אומרים ע"י במבוא לחלק א'. [א] והנשים אע"פ שחייבות בנר חנוכה מ"מ טפלות לאנשים והדלקת האיש עולה גם להם. והא דדוקא במצוה זו הם טפלות ולא בשאר מצוות כתב בחידושי חתם סופר שבת כ"א ע"ב דכיון דעיקר מצות ההדלקה היא בחוץ לא רצו להנהיג שהאשה תצא משום כל כבודה, ואף כשמדליקין

(17) נ"ל דכונתו דמלשון הזהיר משמע שמקפיד בכל הפרטים וזה ממילא מיירי באדם השלם.

תכנים ופירש רש"י משום דכתיב (משנ"ו כג) כי נר מצוה ומורה אור על ידי נר מצוה דשנת דחנוכה על אור החמה:
 ב ובמה נרות הם בליד ראשון מדליק אחד וכו'. שם (כא):
 מנו רבנן מצות נר מצוה נר איש וביטו והמהדרין נר לכל אחד

דשנת וחנוכה על אור תורה והא דלא קאמר איהו גופיה הוי לורעא מרענן דקאמר החס אמאן דדחיל מרענן יש לפרש דקאמר אי לא בר הכי הוא מכל מקום וזה לצניס חלמידי חכמים ואף על גב דלגבי נאן דדחיל מרענן קאמר ואי לאו בר הכי הוא לישמעון מילי כגורעא מרענן החס הוי טעמא כי היכי דלידחלו מנייה כמה דאיהו הוה דחיל מרענן אצל הכא לא שייך למימר הכי:

ואחד והמהדרין מן המהדרין צית שמאי אומרים יוס ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פומח והולך וצית הלל אומרים יוס ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסף והולך טעמייהו ב דצית שמאי כנגד פרי החג אי נמי כנגד ימים הנכנסים וטעמייהו דצית הלל כנגד ימים היוצאים אי נמי משום מעלין בקודש ולא מורידין: ומדברי הרמב"ם (שם ה"ג) נראה

חכמים: ב וכמה נרות (הם) הוא מדליק ד בליד ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסף והולך אחד בכל לילה עד שבאחרונה יהיו שמנה ואפילו אם רבים בני הבית לא יעשו יותר: ג נר שיש לו שתי פיות עולה בשביל שנים כגון מליל ראשון ואילך: ד ואם מילא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו

ג ובמה נרות הם וכו'. שם מיא מצות נר מצוה נר איש וביטו והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן המהדרין צית שמאי אומרים יוס ראשון מדליק שמנה מכאן ואילך פומח והולך וצית הלל

דמהדרין מן המהדרין עבדי נמי הידור ראשון דהיינו נר לכל אחד ואחד אם היו אנשי הבית עשרה צליל ראשון מדליק עשרה נרות וצליל שני עשרים וצליל שלישי שלשים (א) אצל החוספות (שם ד"ה והמהדרין) כתבו נראה לומר ג דצית שמאי וצית הלל לא קיימי אלא אור איש וציתו שיש יותר הידור דאיכא היכרא כשמוסף והולך או מחקר כנגד ימים הנכנסים או היוצאים אצל אם יעשה נר לכל אחד אפילו יוסף ליכא היכרא שיש לומר שכך יש צני אדם צצית ע"כ ונראה שהעולם שנהגים להדליק צלילה הראשונה נר אחד ומוסף והולך צלל לילה עד שבאחרונה הם שמנה ואפילו צני צית הרבה אינם עושים יותר דעתם כדעת החוספות דאי כהרמב"ם למה אינם עושים כמהדרין מן המהדרין:

אומרים יוס ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסף והולך ומדברי הרמב"ם (פ"ד ה"ג) יראה דמהדרין מן המהדרין עבדי נמי הידור ראשון דהיינו נר לכל אחד ואחד אצל החוספות כתבו דצית שמאי וצית הלל לא קיימי אלא אור איש וציתו וכך הם דברי רבינו שכתב ואפילו רבים צני הבית לא יעשו יותר כלומר לא יעשו אפילו להידור מצוה וכמו שכתבו החוספות והטעם דאם ידליק כל אחד ואחד לא יבא מינכר הידור מצוה מה שמוסף והולך דשנא הרבה צני אדם צצית מיהו מנהג שלנו כדעת הרמב"ם ומנהג ספרד כדעת החוספות וכן כתב הרמב"ם (שם ה"ג) שמנהג ערי ספרד אינו כמו שפסק הוא ז"ל ומשמע מדבריו שאין לשנות מנהגם דאם לא כן לא הוה ליה לכתבו בסתם: ורא"ם (בבאורו למ"ג ה"ג חנוכה כו ע"ד) כתב על מנהג ערי ספרד שקשה עליו דלפי דעת הרמב"ם אינו לא כפי מצוה ולא כפי המהדרין ולא כפי המהדרין מן המהדרין עכ"ל ולא קשה מידי דברור הוא דאוחזו מנהג הוא על פי דעת החוספות:

ג נר שיש לו שתי פיות עולה בשביל שנים. שם (כג): נר שיש לו שתי פיות עולה לשני צני אדם ופירש"י עולה לשני צני אדם למהדרין העושים נר לכל אחד ואחד ורבינו לא כתב עולה לשני צני אדם מפני שאין אנו עושין נר לכל אחד ואחד שילטערך נר זה לעולת לשני צני אדם וכתב שעולה בשביל שתי נרות והוה שכתב כגון מליל ראשון ואילך כלומר צליל ראשון לא משכחת לדין שילטערך לעולת נמוקם שנים:

ד ואם מיא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה כלי כ"ל פתילה עולה בשביל נר אחד לא כפה עליה כלי אפילו לנר אחד אינו עולה לפי שהוא כמדורה. גם זה שם:
 צני אדם למהדרין שעושין נר לכל אחד ואחד עכ"ל ולפי זה ניחא דאחא לאשמעינן דלא חימא כיון ששמי הפתילות אינן מובדלות כלל כי אם צנחתן צפה אם כן דינו כאילו לא היה אלא נר אחד קמ"ל דלא: ומ"ש רבינו כגון מליד ראשון ואילך. לאו דוקא דהוא הדין צליל ראשון עצמו לשני צני אדם שצנתי צמים לדעת רבינו כגמון וכדעת ר"י בחוספות שמדליקין צפתה החצר הסמוך לרשות הרבים דאו הם מונחין לשמאל שניהם אצל לרש"י שפירש שמדליקין על פתח צמיהם דוקא אי אפשר לפרש דעולה לשני צני אדם שצנתי צמים דאם כן היה לזה מימין ולזה משמאל לפיכך פירש רש"י עולה לשני צני אדם למהדרין והא דלא פירש רבינו למהדרין כפירוש רש"י טעמו דסבירא ליה כדעת ר"י בחוספות דאפילו רבים צני הבית לא יעשו יותר כמ"ש כגמון ורש"י פירש בגמרא לפי זמן התלמוד שהיו מקלחין מהדרין ופשיטא דלרש"י נמי דמי שנוהג כמהדרין מן המהדרין דלא יעשה יותר וכדעת ר"י אצל צדין הדלקה צפתה ודאי מולק רש"י אר"י דלרש"י מדליקין אפתח הבית דזוקא שהרי כתב (כא: ד"ה מנחון) וז"ל אלא צמארו צמיהם היו פתוחים לחצר אלמלא דר"ל שהיו מדליקין על פתח צמיהם וכן פירש הר"ם (שם כו.) מיהו הרב רבינו ירושם (י"ט מ"א ס"א) כתב וז"ל מניחה על פתח ציתו מנחון פירש רש"י מנחון צפתה החלון הסמוך לרשות הרבים אצל הגרומ מצנפים ויש מפרשים מנחון ממש ברשות הרבים עכ"ל משמע דגם לפירוש רש"י היו מדליקין צפתה החצר וז"ע:

ה ואם מיא קערה שמן וכו'. שם מיימרא דרנא:

דרכי משה

תרע"א (א) וכן המנהג. וכתב מהר"א מפראג דלדין שמדליקין בפנים ויודעין בבית כמה בני אדם בבית וליכא למיחש שמא יאמרו כך בני אדם הם בבית אף לדעת החוספות מנהגינו נכון ועור דמאחר שמדליקין בפנים כל אחד יוכל להדליק במקום מיוחד ולא בעי להדליק כולן בטפח הסמוך לפתח ויכר הנרות שמדליק כל אחד ואחד ואיכא היכרא כשמוסף והולך בשאר הלילות ולכן מנהגינו אתי שפיר לכולי עלמא:

הגהות והערות

בן מתיבת טעמייהו ער ולא מורדין ליחא ברפ"ר בית יוסף: ג לפנינו בחוספות איתא "נראה לר"י דב"ש וכו': דן בדפוס מנטובה ספרד שלוניקי ובכת"י פריש ולונדון הגירסא בטור וכמה נרות "הוא מדליק" בליל וכו', וכן הגיה המהרש"ל בביאורו לטור שכצ"ל, ובטור הגרפס עם דפוס"ר ב"י בית פיבי די שאקו ובכת"י אחד ובגרפס איתא וכמה נרות "הם" בליל וכו' ועיין חירושי

מהרצ"א הלכות חנוכה סימן זה בדברי הטור (כא ע"ד) וזה לשונו וכמה נרות הם חובת "הם" אין לו פירוש ואפשר לומר שהיה כתוב "ה"מ" במ"ם פתוחה והוא ראשי תיבות "הוא מדליק" וטעה הסופר וכתב במ"ם סתומה "הם" עכ"ל. ובהעתק דברי הטור בבית יוסף ובב"ח איתא "הם" ובשלחן ערוך סעיף ב הלשון "כמה נרות מדליק" וכן הוא לשון הרמב"ם פ"ד ה"א:

ה. דין ב. הגדה. דבאותם הימים היה חנוכה המזבח וכו'. הרב הלבוש כתב חנוכה הנשיאים במדבר וכן מוכח מדברי הרב ב"ח שהבאתי בסמוך. וכבר תמה הרב מלבושי י"ט על הלבוש דמקרא מלא דחנוכה הנשיאים בניסן, (ורמ"ה) (ורמ"א) לא כתב במדבר וי"ל על חנוכה חשמונאים, עכ"ל. וקושיא זו קשה על הרב ב"ח נמי. ומ"ש דדברי מור"ם י"ל על חנוכה חשמונאים, האמת אתו, וכמו שנראה מדרכי משה דמייתי דברי מהר"א מפראג דמייתי לה ממגילת תענית. ושם (פס"ט) מפורש דחנוכה המזבח בימי החשמונאים. וכ"כ בשלטי הגבורים (על המדליכי פס"ט). והרב אליה רבה (א"ח טו) הליץ בעד הלבוש דהמשכן נגמר בכסליו וכו'. ע"ש. וכן הוא בילקוט מלכים רמז קפ"ד. אבל לשון הלבוש והב"ח לא משמע הכי. והוא דוחק. ובתוספי הרא"ש למגילה כ"י בסוף המסכת, כתב, בחנוכה אנשיאים פי' הר' שמעיה משום דמכ"ה בכסלו היה ראוי המשכן להקים, וכו' ולפי שהיה ראוי להקימו מכסלו ולחנוכו קורין פרשת נשיאים בחנוכה. וכ"כ ארחות חיים דף כ"ז ע"ד (ה"ל קריאת ס"ח א"ח טו).

א. דין ב. מכאן ואילך מוסיף והולך וכו' ואפילו אם רבים וכו'. כ"כ הרמב"ם (פ"ד ה"ג) שהוא מנהג פשוט בכל ערי ספרד. והקשה הרא"ם בתוספותיו דלדעת הרמב"ם גופיה (פ"ד ה"ג) דמהדרין מן המהדרין היינו שמדליקין נר לכל אחד ומוסיפין, המנהג הוה דלא כמאן. ומוריננו הרב בבית ועד תריץ יתיב. ודבריו דחוקים. ויש להשיב עליהם.

סימן תרעא

והדיוט אפשר לישב כמ"ש מהראנ"ח (נלמדות, פרק וי"ט, דף כ"א ע"ג) דהנהו תרי אמוראי דפליגי בטעמייהו דבית שמאי ובית הלל, דמר סבר דטעמייהו כנגד הימים דעיילי או דנפקי, ומר סבר דטעמייהו כנגד פרי החג או מעלין בקדש, פליגי בפלוגתא דהרמב"ם והתוס', והרמב"ם טעם זקנים יקח, דסברי כמ"ד כנגד פרי החג וכו'. עש"ב. וכ"כ הפר"ח. והשתא שיטת בני ספרד כן בגמרא דהני אמוראי בהכי פליגי, ומן הדין שמהדרין מהמהדרין יעשו נר לכל א' ויוסיפו כמ"ש הרמב"ם, וכונני צידן, ואולם למה שאין יכולת לצבור לנהוג כן נהוג כאידך אמורא דסבר דמהדרין מן המהדרין היינו להוסיף לבד.

והרמב"ם כתב דמאי דנהוג עלמא הוא כדעת התוס', דאי כהרמב"ם למה אינם עושים כמהדרין מן המהדרין. וקצת יש להרגיש אמאי לא כתב [ד]מנהג זה גם הרמב"ם כתב שהוא מנהג פשוט. ותדא מגו חדא שלא העיר בקושית הרא"ם הנו'. ועמ"ש הרב שיירי בדברי מרן הנו'. ודוק בסיום דברי מרן הנו'. ועמ"ש הרב לח"מ והרב יד אהרן. ואין להאריך בדקדוקים^ט.

והרמב"ם כתב דמאי דנהוג עלמא הוא כדעת התוס', דאי כהרמב"ם למה אינם עושים כמהדרין מן המהדרין. וקצת יש להרגיש אמאי לא כתב [ד]מנהג זה גם הרמב"ם כתב שהוא מנהג פשוט. ותדא מגו חדא שלא העיר בקושית הרא"ם הנו'. ועמ"ש הרב שיירי בדברי מרן הנו'. ודוק בסיום דברי מרן הנו'. ועמ"ש הרב לח"מ והרב יד אהרן. ואין להאריך בדקדוקים^ט.

ו. דין ג. הגדה. ולענין צדוק הדין וכו'. רבינו ישעיה הראשון בתשובותיו כ"י (ס"י) נ"ט נשאל אם אומרים צדוק הדין בחנוכה, וכתב דרש"י בספר הפרדס התיר משם רבו. אבל הוא ז"ל כתב דאין לאומרו. וכתב שכ"כ רבינו משולם ורב נטרונאי גאון. וכן נהגו בכל העולם שלא לאומרו. והיינו דוקא בימי חנוכה עצמן, אבל לפניהם ולאחריהם שרי. ואף אם תמצא לומר דלפניהם אסור נמי בהספד ולפ"ז אין לומר צדוק הדין, מכל מקום לאחר חנוכה מותר בהספד ובצדוק הדין. והת"ד. ועמ"ש הטור ומרן בב"י סימן ת"ך. שוב ראיתי דבשבלי הלקט סימן נ"ב הביא תשובת רבינו ישעיה הנו'.

ז. לענין צדוק הדין על אדם גדול עמ"ש ט"ז ס' ת"ך והרב פנים מאירות בתשו' ח"ב ס' מ"ח.

ח. יש מקומות שנהגו שאין אבלי אב ואם אומרים קדיש בחנוכה ופורים. וראיתי להרבה מרבני איטליא הקדמונים בתשובות כ"י שמקיימים המנהג. ויש מי שהעיד שכן הנהיג הרמ"ע^י.

שיורי ברכה קו"א

א. דין א. שמונת ימי חנוכה וכו'. מברכינן אניסא כל יומא ויומא, שבכלן והיה הנס מתחדש בנרות המנורה, שטפה אחת משלמת לחצי לוג, צא וחשוב כל שבעת חצאי לוגין לכל יום, הוה להו תמנא ועשרין לוגי, ואותו פך תלתא לוגי ומחצה הוא דהוה, וכי פלגת ליה לתמניא יומי ההוא חצי לוג לא סליק למנינא דמבדר בניצוציות, בצרי לה עשרין וחמושא לוגי, אלמא ניסא כל תמני יומא, ושב קני מגורה לתמניא יומא הוה להו

פאת דוד

ו. וכן הוא להדיא בפסיקתא רבתי פרשה ריש פרשה ו'. וע"ש.
ז. האי"ד הביא כן מבריתא דמלאכת המשכן, וליתא אלא בילקוט שצין רבינו וכן במדבר רבא פרשה י"ג. וראה גם שמו"ד נב, ג ב' ח'שים עשאו וג' קפלו וכו' ובתנחומא שם סוף פר' פקודי. ע"ש.
ח. בשו"ת הרי"ד הנדפס ס' כ"ח.

ועוד

אפשר לישב קושית הרא"ם הנו' דהרמב"ם ס"ל דמאי דקתני והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים וכו', קאי בין אנר איש וביתו בין המהדרין נר לכל אחד, ועל שתי חלוקות הללו קתני ומהדרין מן המהדרין וכו'. דלחלוקת נר איש וביתו קרי ליה מהדרין מן המהדרין, דבזה יש היכר והדור יותר מהמהדרין שעושים נר לכל א' בכל הלילות. ולחלוקת מהדרין דנר לכל אחד, המהדרין מהם בית שמאי אומרים וכו'. באופן דבאומרו והמהדרין מן המהדרין, סובב הולך אכל חלוקה מהשתים נר איש וביתו ונר לכל א', דבכל חדא איכא מהדרין מן המהדרין, ושנה משנתו בדרך קצרה שלא להאריך לשנות ארבעה חלוקות ומחלקת בית שמאי ובית הלל תרי זימני, להכי תני תנא בקצרה והמהדרין מן המהדרין בית שמאי אומרים וכו', וקאי אכל חלוקה מהשתים שזכר. והרמב"ם כתב בפירוש הג' חלוקות, והרביעית כתבה שהוא מנהג, ובודאי דעבדי כמהדרין מן המהדרין. והוא כפי פי' הנו' דקאי אתרווייהו, ועבדי

ט. בשבלי הלקט השלם ס' קצ"ב.
י. בשו"ב יו"ד ס' שע"ו אות י' כתב רבינו שלכל בדברות מנהג זה הוא מנהג גרוע והיכא דנהוג אין לשנות מפני המחלוקת. ע"ש.
יא. ראה שיורי ברכה אות א'.

כמהדרין מן המהדרין בחלוקת נר איש וביתו. ומי שהכריח הרמב"ם לפירוש זה היינו מצד הסברא, דפשיטא ליה דתוספת בלי נר לכל אחד ודאי הוא הדור טפי מהמהדרין, דניכר, ודין הוא הדר, ואמאי לא תני ליה. ואי תימא דהיינו פירוש מהדרין מן המהדרין, קשיא ליה דאמאי לא תני נר לכל אחד ותוספת, דזה הדור טפי ותוספת מרובה, ולכן פירש דעל שניהם הוא אומר מהדרין מן המהדרין וקאי אכל חלוקה. ודוק היטב.

ב. הגהה. דכל א' מבני הבית ידליק וכו'. הרב שער אפרים סי' מ"ב הקשה לדידהו אמאי אינה מדלקת האשה כשבעלה בבית, הרי היא חייבת, ואפילו קטן שהגיע לחינוך כתב מור"ם סי' תרע"ה דין ג' דידליק. עש"ב. והרב אליה רבה (מות ג) תירץ דאשתו כגופו. עכ"ד. ואף דכתב הרמב"ם פ"ג דקריאת שמע (סי' י"ח) דבניו הקטנים גופן כגופו, התם הוא דוקא לענין שאינו מרגיש בהם ובשרם בשר מבשרו, אבל לענין זה ודכוותיה, דוקא אשתו כגופו, ולא בניו הקטנים. ומיהו אינו מתיישב כל כך המנהג, דלהיות אשתו כגופו חסורי מחסרא ופנה הדרה, כי מגרעות (מהצאצאים) ומהצאצאים והצפיעות⁶ דהן מדליקין והיו למאורות, ועקרת הבית אל תופע עליו נהרה. ומפשט דברי הרמב"ם וריא"ז משמע דכשמדליקין נר לכל א' גם אשתו בכלל.

ג. מוסיף והולך א' בכל לילה וכו'. לא היה לו שמן כי אם לנר אחד ובירך עליו, ותכף נודמן לו שמן לנרות השייכות להדור בלילה ההוא. נסתפק מורנו הרב מהר"א נחום אם יברך פעם אחרת על הנרות שמוסיף, וצידד צדדים לכאן ולכאן. והעלה מהר"ם מורחזי דלא יברך, והסכים עמו הרב הנז' פרי הארץ ח"ג כ"י סי' ח"ג. ועמ"ש הפר"ח בסי' תרע"ב ומג"א סי' תרנ"א ס"ק כ"ה.

ד. ואפילו אם רבים בני הבית וכו'. שנים או שלשה בעלי בתים הדרים בבית אחד וכל אחד אוכל עם בני משפחתו בפני עצמו, כל אחד ידליק לעצמו ויברך, ולא ישתתפו בפרטי. מהר"י זיין בשו"ת שערי ישועה כ"י שער ז' סי' ד'. ועיין בדברי הרב המגיד סוף פ"ד. ומהר"י הכהן גמגם על דברי הרב המגיד הביאו בספר מרכבות המשנה. ומצאתי בספר שבלי הלקט סי' י"ג שכתב וז"ל, מצאתי בשם רבינו שלמה, שני בעלי בתים היו דרים בבית אחד, והצריכם רבינו דוד הלוי להדליק נרות זה בפתח זה וזה בפתח זה, אבל שאל לרבותינו ואמרו א"צ בבית אחד אלא להשתתף יחד, עכ"ל. ואשתמיט מהר"י זיין. ועיין בספר תניא סי' ל"ה ובספר ארחות חיים.

ה. דין ג. נר שיש לו שתי פיות וכו'. כתבו התוספות (כ"א): אהיה דנר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ, מיירי דליכא חצר, וכו' ואמרינן נמי נר שיש לו שתי פיות עולה לשני בני אדם, משמע לשני בתים, וכו' אבל אי מניחין על פתח החצר אתי שפיר. עכ"ל. ומקשים, דמהיכא משמע לשני בתים, נימא כדפירש רש"י, דהיינו למהדרין העושים נר לכל אחד. והרב מהרש"א בחידושי הלכות כתב דלא משמע להו

כפירש"י דהול"ל עולה לאיש וביתו. ע"ש. ואין זה מספיק, כיון דמהדרין מדליקין נר לכל אחד מבני הבית. ותו לפי מנהג אשכנז דאשתו אינה מדלקת, כמ"ל אות ב', וכתב בספר אליה רבה (מות ג) דכן מוכח בראב"ן ומהרש"ל ומטה משה, א"כ אודא ליה הכרח מהרש"א, דביתו אינה בכלל המהדרין.

ואפשר לישב בעד התוס' דלא משמע להו כפירש"י, משום דאי קאי למהדרין הול"ל עולה לשנים, ולמה ליה להאריך ולומר לשני בני אדם, אלא נראה דלשני בתים קאמר, ולחורות זה נקט לשני בני אדם. ועיין בחידושי מהרימ"ט ובספר בני חיי. ועוד אפשר לומר דטעם התוס' דאי קאי למהדרין, פשיטא, כיון דנר הנוסף להדור בעלמא, ומשוי"ה ניתא להו לפרש דאנר מצווה דשני בעלי בתים קאמר. וצריך לומר דלא ניתא לתוס' לאוקומה בשני אדם דעילי בחד פתחא וחלוקין כמ"ש הה"מ (פ"ד סי' ז'), דלא שכיח. או דס"ל לתוס' דהתם דינא הוא דישתתפו.

ו. דין ז. ומדליקין ומברכין בבה"כ וכו'. אין לחוש למ"ש בספר תניא (סי' לה) שיש שנמנע מלהדליק בבית הכנסת כדי שלא לברך עליה. וכמה רבנים שליחי ציבור היו מדליקין ומברכין בבית הכנסת ואח"כ מברכין כל הברכות ומדליקין בביתם. הרב מהר"ר יצחק לוי ואלו בתשו' כ"י.

ז. דין ח. חצר שיש לו שני פתחים וכו'. עמ"ש שו"ת בית אברהם שאלה ט"ו.

ח. מפני החשד וכו'. מרן בב"י חילק בין זו לההיא דתפלה (כלכות ח) דהכא איכא חסרון כיס. והרב פרי חדש סיעיה ממהיא דפורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן (פסקים ג). וכתב אלא דמההיא דפאה דמייתנין (שם ג). עליה לא משמע כן. וקשה דההיא דפאה דמייתנין אהך דחנוכה סיעתא הוי, דבפאה איכא חסרון כיס. ונ"ל דט"ס הוא, והא דכתב אלא דמההיא דפאה וכו' צ"ל בסוף הלשון, וקאי למאי דמשני דכיון דמומן לזמן קאתי חשדי ליה כשוכח, עלה כתב אלא דמההיא דפאה דמיית' עלה לא משמע כן, דהתם חשדינן ליה שלא הניח פאה.⁷

ט. ואם שני הפתחים הם מרוח אחד וכו'. עמ"ש הפר"ח. וראיתי לאחד קדוש שכתב שט"ס יש בדבריו, וכצ"ל ומשמע דהיינו דוקא כשאי אפשר לראות הפתח אחרת וכו' ובהכי לא פליג ריא"ז שכתב שבשני רוחות ויכולין העוברין וכו' כצ"ל.

י. הגהה. אינו מברך רק באתת וכו'. כ"כ הר"ן (שם י) וארחות חיים (מות ט). והרב פר"ח לא כתב על זה כלום, ושתיקה כהודאה, אך לקמן סי' תרע"ה דין א' וריש סי' תרע"ה, כתב דאין דברי הר"ן מוכרחים. ולפי שיטתו פליגי הר"ף והרא"ש עליו. ע"ש. ובי"ד סי' י"ג ס"ק ה' חלק בהדיא על דברי הר"ן, דכיון דמדברבן צריך להדליק, אף דאינו אלא משום

פ א ת ד ו ד

ג. בשבלי הלקט השלם סי' קפ"ה דף ע"ב ע"ב.
ד. בשו"ת יוסף אומץ סי' ל"ב האריך רבינו להסביר מה הביאו להגיה בדברי הפר"ח כאן ובסמוך אות ט'. ע"ש.

א. עפ"י ישעיה כב, כד. ופירושו ילדים וילדות קטנים. וכוונת רבינו לומר דנראה הדבר כגריעותא לאשה שהילדים והילדות הקטנים ידליקו לעצמם והאשה לא תדליק.
ב. בנדפס סי' ב'. וראה עוד בשו"ת יהודה יעלה למהר"א או"ח סי' ר"ה.

מעשה רקח

הלכות הנובה

מעשה רקח רפא

הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים ברוך הבא... קשה טובה דבנת אחריו הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים בנסה ה' מקחו לכוונת פועל' כ' ודק' כ' רבינו דכל העם אומרי' ברו' הבא ותו' צלדעתו אורח לה הילפתא דטומע כעונת ויה' לכו' היתו' בע' ורמי' לה' רח' נר' שתי' דרבינו מפרש דהעם לא היו אומרי' בנסה ה' וסומכים על ס' צ' מזה ילפינן דטומע כעונה ע"כ וק' בעניי נפלאו מחיי דבריו אלא כחט כוונתו לט' בנת' חז' לה סתמעות זה כלל דהנת' קאמרה להדיא דבע' היו עונים בנסה ה' ואם כוונת הדברים למכר קדמון קודם דבא חלו אירחי למוסף טומע כעונה חזק תיסקו לי דבכל ההלל היו סומכים על הס' שדיו לא היו כופלים העניינים אלא היו עונים הללויה על כל דבר וחי מחוס דהעם עכ"פ היו עונים וילפתא מלכו לריבה להיכא דלא ענה כלל תקשה דמיני לנו טלא היו עוני' הללויה במלת בנסה ה' לפי פירוש זה וק'ו סומכים למרי מה טלא חזונו כן בכל ההלל לפי הענין קדמון ועכ"פ היה לו לרבינו להוכיחו כיון דחידוש הוא והרב סג' בארץ כתב דלפוס מ"ס רבא נופיה לקמיה לא ליתא חניס ברוך הבא וזהו בנסה ה' נראה דלא כוון לעשות בן דהוי כמוי' ס' לבטלה ואף דרב ספרא סליג עליה היינו דוקא נראה ד' דמסתברא דהוי אסוקין עילמא אבל צעני' כי הכא מחוי להקרה כהחזורים בנסה ה' לבד כמי' ואי' ס' לבטלה דטומע בעונה נפקא לן מברכת ההלל דה"ל מברך וכל העם סומכים ע"כ וכהא דכתב דטומע כעונה נפקא לן מברכת ההלל חזן נראה דעכ"פ ל' דהוי עונים ברוך הוא וברוך שמו אהן על הכרעה והילפתא של הנמר' היא כשאינם עונים כלל דאם עונים אינם דבר בבר נפקא לן מהללויה מניין כדליתא בנס' ותו' דכיון שעונים הוי הם כמכרבים ור' ואין בה שום ספק לגבי ס' וזהו נר' דילפינן לה מקרא דרס"ל מחוס דר קפרא מנין לטומע כעונה דכתיב את הדברים אשר קרא יאשיהו וכו' והוא הדין להלל וכל מיני אהן האמת אהי' לכלל הסירוטי' קשה אחוי' היו עונים כפסוק זה של ברוך הבא לרבי רבינו בין במנהג הקדום בין לרבי הש"ס לדעתו זל דליו' כוס סיכות וילפתא בפסוק זה זלע' ואם המקרא וכו' ס' והס' רח' ס' תכ"כ כתב דקטן אפילו הניע לחינוך אינו מוניה אמרי' יח אעפ"י סה"ל מדרכנו וכו' ע"כ אענם הא' הביאו הבכ"ג סם כתב סמוי' ע"ע

הצלחה נא - הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרי' ברוך הבא ואם היה המקור את ההלל קטן או עבה או אשה עונה אחיה רחם מה שהן אומרים מלה מלה בכל ההלל זה הוא המנהג הראשון ובראו לילך - אבל בוטני' או ראי' בכל המקומות מנהגות משונות בקריאתו ובעניית העם - ואין אחד מהם דומה לאחר

פרק רביעי

במה נרות הוא מדליק במנוכה מנוחה שיהיו כל בית ובית מדליק נה א' בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שלא היה בו לא אדם א' והמנהג את המנוחה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר לכל א' וא' בין אנשי' בין נשים - והמנהג יותר על זה ועושה מצוה מן המותר מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה נר א' ב כיצד הרי שריו אנשי הבית - בלילה הראשון מדליק נרות ובליל ב' עשרים ובליל ג' שלשים עד שנמצא מדליק בליל ה' ששנים נרות ג' כנחג פשוט בכל ערינו בספר שיהיו כל אנשי הבית מדליקין נר א' בלילה הראשון ומוסיפין והולכין נר בכל לילה עד שנמצא מדליק כליל שמיני' נרות - בין שהיו אנשי הבית מרובין בין שהיו אדם א': ד נר שיש לו שתי פיות עולה לב' בני אדם - טלא קערה שמן והקיפה פתילות אם כפה עליה בלי כל פתילה ופתילה נחשבת כנר אחד לא כפה עליה כלי נעשית כמורה ואפי' כנר א' אינה נחשבת: ה אין מדליקין נרות חנוכה קודם שהשקע החמה לא עס

הוא נוטה למדרין וכו' ע"ס ולא ידעתי למה לא נפרס דמכר זה הוא על פי דברי התו' סס דס"ל דדברי' ג' וכו' לא קמי' אמרי' דענת רבינו אלא חניקרא דחלתא נכר חז' ובינו וכו' ע"ס ואם כן רבינו כתב סתמא כן הוא כלומר נכר פירושו וכן מלמדי' להר"י וזהו זל והוסיף

הר"י דמדרב רבינו מנהג זה סתם משמע דהכי סבירא ליה ע"כ וא"כ ז' דמסמ' סמנא הנוכה כן לא דנה לכטלו כיון שיש להם על מי לסמוך למעשה וכאמ' דזה הוא דקטימיה להר"ל זל עד שהוגדך לידחק בדרך פסרה וצדעתי הקלוטה חז' הכרח לאחד מהשני פירושים מסמני' דברי רבינו זל חזן נראה לנודי שהנשים כמנהגם כיון סגן נחמט בכל ספרד וקפאעס האמור' ולא חכר דקשה בעניי ריהט' דבקימא לסי פירוש התו' דבי קמני והמדרין מן המדרין הוא נוכח' דטוי' דקמני' קו בש"א וכו' ארישא קמי' ואם כן כלפי ליתא הוא - בר' שיש לו שתי פיות וכו' - כן הוא לטון הנמר' דק' כ"ג ולא סיני ליה דליתא עולה לכניס דקור' אמרי' לפי ניר' דוקא אבל לפני בני אדם לא ומתעב הטור סימן מ"ט ע"כ שכתב לפתי נר' היינו טעון דליו' לסימניה טאזכור' הנהג' טעם' כמנהג ספרד אשר לפי זה חזן שייך למדרין כמ"ס רמ"י זל ולכך כתב הדין לפי הנהגת כל עדי' ולמ"ס ה"ה זל דאפי' לא יכין מהדרין כיון שפתי' בני' כני אדם סמוכין זה לזה בכני שגד' הוא לכל קמח בטוח הסמוך לו וכו' ע"כ ולפי פירוש זה זל דליו' קפידה לאספיה נר חנוכה יתיין ומורה מסמאל דלא נאמר זה אלא לכתולה וכ"כ ההלל זל זה לפי פירושו בנתיים אהנס קמח' יתכן לפני בני אדם כשני פתחים וספיקים דמיון כמ"ס תמוס' שכתב דק' כ"א ד"ה מנהג להניח וכו' אהא נופא ע"ס - א"כ כפה עליה בלי וכו' כתב ד"ה זל ד"ה ז' יס ליו' לכפות הכלי קודם שיליקנה קא' לכ נר' לכבותה ולחזור ולהדליקה וכו' וזהו כיון לפי ה"א דסימן מר' ע"ה דס"ל דנר' ליתן בה שיפור הסמן קודם שיליקנה דוקא שאם הדליקה בפחות ואחר כך הוסיף נר' לכבותה ע"ס ודברי רבינו מוכיחים כן שכתב לקמן ונר' שיון

שמן כנר כדי שתהיה דולקת עד שתכל' דגל מן השוק וכו' ג' לכתוב ונר' שתהיה דולקת וכו' ומינה ור' דנר' שיון בה שיפור הסמן אלא נראה דחלתא חכ' ארישא קמ' ל' דכ"ל כהוא ה"ל דמתחילה גר' ליתן בה שיפור הסמן דוקא - אין מדליקין נר חנוכה וכו' - גנת' דק' כ"א אמרו מנהגה משתקטת החמה והיא היא כיון דקול לא נחמיון ולא נקדמיון אלא שיש לקדק' כפי זה שיש קפידה שלא להדליקה אפי' קודם חם כן בערב שבת היכי לוייביד נר' להדליקה חכעוד ויס עכ"פ ורבינו לא דבר בזה כלל וראיתי להר"ן על דברי הר"ף זל שכתב וז' מנהגה וכו' לאו למימרא שלא יהא דמאי להדליק קודם וזן זה דשכת וכי' דנר' להדליק קודם וכו' אלא עיקר מנהגה קאמר

הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים ברוך הבא... קשה טובה דבנת אחריו הוא אומר ברוך הבא וכל העם אומרים בנסה ה' מקחו לכוונת פועל' כ' ודק' כ' רבינו דכל העם אומרי' ברו' הבא ותו' צלדעתו אורח לה הילפתא דטומע כעונת ויה' לכו' היתו' בע' ורמי' לה' רח' נר' שתי' דרבינו מפרש דהעם לא היו אומרי' בנסה ה' וסומכים על ס' צ' מזה ילפינן דטומע כעונה ע"כ וק' בעניי נפלאו מחיי דבריו אלא כחט כוונתו לט' בנת' חז' לה סתמעות זה כלל דהנת' קאמרה להדיא דבע' היו עונים בנסה ה' ואם כוונת הדברים למכר קדמון קודם דבא חלו אירחי למוסף טומע כעונה חזק תיסקו לי דבכל ההלל היו סומכים על הס' שדיו לא היו כופלים העניינים אלא היו עונים הללויה על כל דבר וחי מחוס דהעם עכ"פ היו עונים וילפתא מלכו לריבה להיכא דלא ענה כלל תקשה דמיני לנו טלא היו עוני' הללויה במלת בנסה ה' לפי פירוש זה וק'ו סומכים למרי מה טלא חזונו כן בכל ההלל לפי הענין קדמון ועכ"פ היה לו לרבינו להוכיחו כיון דחידוש הוא והרב סג' בארץ כתב דלפוס מ"ס רבא נופיה לקמיה לא ליתא חניס ברוך הבא וזהו בנסה ה' נראה דלא כוון לעשות בן דהוי כמוי' ס' לבטלה ואף דרב ספרא סליג עליה היינו דוקא נראה ד' דמסתברא דהוי אסוקין עילמא אבל צעני' כי הכא מחוי להקרה כהחזורים בנסה ה' לבד כמי' ואי' ס' לבטלה דטומע בעונה נפקא לן מברכת ההלל דה"ל מברך וכל העם סומכים ע"כ וכהא דכתב דטומע כעונה נפקא לן מברכת ההלל חזן נראה דעכ"פ ל' דהוי עונים ברוך הוא וברוך שמו אהן על הכרעה והילפתא של הנמר' היא כשאינם עונים כלל דאם עונים אינם דבר בבר נפקא לן מהללויה מניין כדליתא בנס' ותו' דכיון שעונים הוי הם כמכרבים ור' ואין בה שום ספק לגבי ס' וזהו נר' דילפינן לה מקרא דרס"ל מחוס דר קפרא מנין לטומע כעונה דכתיב את הדברים אשר קרא יאשיהו וכו' והוא הדין להלל וכל מיני אהן האמת אהי' לכלל הסירוטי' קשה אחוי' היו עונים כפסוק זה של ברוך הבא לרבי רבינו בין במנהג הקדום בין לרבי הש"ס לדעתו זל דליו' כוס סיכות וילפתא בפסוק זה זלע' ואם המקרא וכו' ס' והס' רח' ס' תכ"כ כתב דקטן אפילו הניע לחינוך אינו מוניה אמרי' יח אעפ"י סה"ל מדרכנו וכו' ע"כ אענם הא' הביאו הבכ"ג סם כתב סמוי' ע"ע

פרק ד כמה נרות וכו' ברייתא שכתב דף כ"א ובפי' מהדרין מן המדרין חלוך רבינו עם העולם ודברי רבינו כראון ועיין מ"ס לקמן - ות' כמפ' רבינו והמדר' את המנוה גנ' כשיבת יד והמנהג את המנוה הסטוט בכל ערינו וכו' - הקיפו מחוץ לפני מירוסו במהדרין מן המדרין מנהג זה הוי ללא כמאן וכן הקשה הרא"ש זל ולא מיר' כלום והר"ל כתב דדרך פסרה קמא א

ורעים הלכות שמיטה ויובל פ"י

רדב"ז

שנויי נוסחאות

ספיקה. מתלמוד. ד"ו
גמרא. כמב. ככל מקום
המנהג. הנהגות. וכן נראה
דבש. שמיטה. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה

מקורות וציטוטים

ד"ה. הראב"ד. כספיקו
לענין. ובהשגחה. לר"י
כספיקו. ובהשגחה. לר"י
דב"ד. כספיקו. ובהשגחה. לר"י
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה

הגרי"א

שם ע"ה. גרי"א. וכן
נראה. ובהשגחה. לר"י
כספיקו. ובהשגחה. לר"י
דב"ד. כספיקו. ובהשגחה. לר"י
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה

ולא נמנו כלל ולא התחילו למוות עד
מנו כהם יובל גם לאותו דרך. וכן
באחרונה לא מנו שנת החמישים אלא
שבע שבע בלבד שנתה

בלבד בלא יובל וכן משחרב באחרונה לא
מנו שנת חמישים אלא שבע שבע בלבד
מתחלת שנת החרב. וכן עולה מתלמוד
עבודה זרה כפי חשבון זה שהוא קבלה :

ו-ושנת השמיטה ידועה היא
ומפורסמת אצל הגאונים
ואנשי ארץ ישראל וכו' לא
מנו אלא לשני חרוב משליכין
אותן שבע שבע. ולפי חשבון
זה תהי שנה זו שהיא שנת
שבע ומאה ואלף לחרוב
מוצאי שביעית [ב]. ועל זה
אנו מורין לענין מעשרות
ושביעית והשמטת עמורים
שהקבלה בהוראה ובהן ראוי
להתלות [ג]. ז שנת
יובל אינה עולה ממנין שני
השבו. אלא שנת תשע
וארבעים שמיטה ושנת חמישים
יובל ושנת אחת וחמישים
תחלת שש שנים של שבו. וכן
בכל יובל ויובל :

ח משגלה שבת ראובן
ושבת גד וחצי שבת מנשה
בטלו היובלות. שני וקראתם דרוך בארץ כל
יושביה בזמן שכל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

יהודה בבנימין יח ויובל נוהג תל כלל יושביה
בזמן ששמיטה נהגה בארץ כלל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

יהודה בבנימין יח ויובל נוהג תל כלל יושביה
בזמן ששמיטה נהגה בארץ כלל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

כספיקו. ובהשגחה. לר"י
כספיקו. ובהשגחה. לר"י
דב"ד. כספיקו. ובהשגחה. לר"י
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה
המנהג. הנהגות. וכן נראה

בלבד בלא יובל וכן משחרב באחרונה לא
מנו שנת חמישים אלא שבע שבע בלבד
מתחלת שנת החרב. וכן עולה מתלמוד
עבודה זרה כפי חשבון זה שהוא קבלה :

ו-ושנת השמיטה ידועה היא
ומפורסמת אצל הגאונים
ואנשי ארץ ישראל וכו' לא
מנו אלא לשני חרוב משליכין
אותן שבע שבע. ולפי חשבון
זה תהי שנה זו שהיא שנת
שבע ומאה ואלף לחרוב
מוצאי שביעית [ב]. ועל זה
אנו מורין לענין מעשרות
ושביעית והשמטת עמורים
שהקבלה בהוראה ובהן ראוי
להתלות [ג]. ז שנת
יובל אינה עולה ממנין שני
השבו. אלא שנת תשע
וארבעים שמיטה ושנת חמישים
יובל ושנת אחת וחמישים
תחלת שש שנים של שבו. וכן
בכל יובל ויובל :

ח משגלה שבת ראובן
ושבת גד וחצי שבת מנשה
בטלו היובלות. שני וקראתם דרוך בארץ כל
יושביה בזמן שכל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

יהודה בבנימין יח ויובל נוהג תל כלל יושביה
בזמן ששמיטה נהגה בארץ כלל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

יהודה בבנימין יח ויובל נוהג תל כלל יושביה
בזמן ששמיטה נהגה בארץ כלל יושביה עליה. והוא שלא יהיו
מעורבין שבת בשבת אלא כולן יושבים כתקנן :

בזמן שהיובל נוהג בארץ נוהג בחוצה לארץ
שני יובל היא בכל מקום בין בפני הבית בין
שלא בפני הבית ט ובזמן שהיובל נוהג
נוהג דין עבד עברי. ודין בחי ערי חומה. ודין
שדה חרמים. ודין שדה אחוזה. ומקבלין גר תושב.

מהשחא בנדון השאלה שלפנינו, הרי אפילו להמתירין דבש גיזין וצרעין, מ"מ חומר זה של מזון וחלי המלכות אינו בכלל דבש, וכפי המבואר בשאלה שיש לו מראה אחר וטבעים ותכונות אחרות. ואפילו אם שרשו ומקורו ג"כ מהעשבים ומהפרחים שאוספות הן כמו הדבש, מ"מ מסתבר דאשתני ומימצי מגופייהו, כפי הנראה בחוש, מה גם שאינו נמצא בגופן באותו מקום שבו הדבש, כי הדבש מתאסף בזפק שבבטן הדבורה, וזה בכלוטות הפה לפ"ד המומחים ששמעתי. לפיכך גם לר' יעקב ורב ששת דנפקא להו היתר הדבש מקרא שרץ העוף, אבל אתה אוכל מה שהוא משריץ, וזהו דבש, אין ראייה שמייץ זה הוא בכלל ההיתר. ומה שכתב רש"י שם בלשון "כגון" דבש, לא תידוק מינה שיש עוד דברים אחרים מותרים, שכן מצינו הרבה כגון שהן דוקא, וגם בלשונות רש"י, כמו שכתבתי בתשו' ח"א סימן מ"ג אות א'. מיהו בשו"ת ציץ אליעזר חלק י"א סימן נ"ט האריך בזה להתיר בני"ד מארבעה נימוקים, אלא שיש לפקפק בהם כאשר יראה המעיין ויבין מעצמו, וגם על פי האמור לעיל [כגון מה שדן באות י"א שלמזון מלכות זה אין שם ליווי על שמו של השרץ הטמא כדבש גיזין וצרעין עש"כ, אבל עד שאתה דן אם יש לו שם ליווי אם לאו, יש לך לדון שנראה שאינו בכלל דבש לגמרי. מלבד שכל נימוק זה רק אליבא דהפוסקים כר' יעקב. וכן מה שכתב שם בטעמו השלישי, באות י"א, לסמוך על מה שיש מן המומחים הסוברים שגם זה מהפרחים כמו הדבש, אלא שהדבורים מעבדות אותו באופן אחר ע"ש, מלבד מה שמומחים אלו הן מיעוט, והאסמכתא שכתב שם לשיטתם מדברי חז"ל היא חלושה מאד, עכ"פ אין נראה לבנות מדברים כעין אלו שום יסוד, או אפילו לצרפם לספק, כי יכולים הם להתברר בכל יום ע"י חקירותיהם המתחדשות בכל עת, באופן שזה נחשב כספק מחמת חסרון ידיעה שאינו ספק, ודוק]. חוץ מן הנימוק האחרון שטעמו של חומר זה מר כלענה ואינו ראוי לאכילה רק בתערובת הרבה דבש וכו' ע"ש. ועפ"ז היה נלע"ד להורות שהעיקר להלכה דשרי ומותר לא רק לאנשים חלולים, שדינו כדין נבילה סרוחה מעיקרה שלא חל עליה שם איסור וכעפרא דעלמא דמי, עיין בכורות דף כג: ור"ן עבודה זרה דף טל. ד"ה מסרח סרי, ורמב"ם וכסף משנה פ"ב מהלכות טומאת אוכלין הלי"ד, ונובי"ק יו"ד סימן כ"ו, ופרי תואר סימן פ"א ססק"א בעניין המסך, ושו"ת אחיעזר ח"ב סימן י"א וחלק ג' סימן ל"ג אות ה'. ולפיכך לא דמי להא דכתב הרמב"ם פ"ד ממאכלות אסורות הלי"ה שהאוכל מהעור ומהעצמות וכיו"ב פטור מפני שאינן ראויין לאכילה אבל אסור [ר"ל מדרבנן] ע"ש, דשאני הכא שמוותר גם מדרבנן. אבל הנה הגרשו"א שליט"א במכתבו שנרפס בצי"א שם חלק י"ב סימן נ"ד הביא בכלל דבריו שלדעת ר' שרגא שלומאי זה ראוי לאכילה, ומסיים שאינו אומר בזה לא איסור ולא היתר ע"כ. ובעל צי"א השיב לו כי ר' שלומאי לא אמר

ולא כלום רק רואה זאת מהרהורי ליבו וכו' עש"ב. וגם אני העני כבר כתבתי בס"ד בבארות יצחק הלכות לולב מדף ר"א ואילך כיו"ב על דברי ר' שלומאי בענייני הרכבת האתרוגים, שדבריו פורחים באויר ואין להם על מה שיסמוכו וכו' עש"ב. אבל בעניינינו זה, גם מומחה ורגיל בגידול הדבורים אמר לי שאמנם הוא מר מאד, אבל אין להגזים שהוא מר כלענה, כי אפשר לטעום ממנו. ולא דמי למה שהתיר בעל זרע אברהם לשתות מרה של בהמה טמאה כמובא שם בצי"א חלק י"א, דהתם מרירא טפי:

הלכך אין ההיתר פשוט, וגם כמה גדולים ששמעתי הורו להקל רק למי שנחוץ לכך מדרכי הרפואה:

סימן רס"ו

אם אפשר להנהיג שכל אחד מבני הבית ידליק נרות חנוכה

שאלה: בעניין הדלקת נרות חנוכה, ידוע שמנהגינו שבעל הבית מדליק ומוציא את כל בני הבית, ואיך הדין מי שרוצה לשנות ולעשות כמנהג האשכנזים שכל אחד מהילדים ואפילו הקטנים מדליקין כל אחד בפני עצמו, וכן מברכים כל א' בפע"צ, האם אין בזה חשש לברכה לבטלה, וכן ביטול מצות ברב עם הדרת מלך וכו', ומשנה ממנהג אבותינו, ויתכן להיות קורא את אבותינו טועים ח"ו:

טוב יצחק הלוי, ירושלם.

תשובה:

הנה יסודות מנהגים אלה נידונו באריכות בספרי המפרשים והפוסקים, ולעניין דינא מסקנת דבריהם שכל אחד יעשה כמנהג אבותיו. ועיין בית חדש על הטור ריש סימן תרע"א, ומעשה רוקח על הרמב"ם פ"ד מהלכות חנוכה הל"ג, ותשובות הרעק"א תניינא רס"י קכ"ה ועוד. [ועיין בספר ארחות רבינו בעל קהילות יעקב דף שפ"ד, שהתור"א אמר שמסתבר כהגליא מסכת דמש"כ הרמב"ם שמדליק כמניין אנשי ביתו, היינו שבעה"ב בלבד מדליק, ולא כרמ"א שמפרש את הרמב"ם שכל אחד מב"ב ידליק, אמנם הוסיף החזו"א שאין לשנות ממנהג העולם שנהגו כרמ"א ע"כ]:

אכן מי שחפץ להדרי בזה, ובתנאי שכל אחד מבני הבית מדליק במקום מיוחד, שבזה כולי עלמא מודו

שיכולין להדליק יותר, כיון שיש בזה היכר לתוספת הנס ואין חשש שיאמרו שכך הוא מספר בני אותו הבית (כמבואר בדרכי משה רס"י תרע"א, וביאור הגר"א שם), לכאורה מי יכול לומר לו אל תהדר, אל תחמיר, כי אין קץ לחומרות ולהידורים. בפרט אם הדלקתם בתוך הבית פנימה ואינו ניכר לרבים, שאין בזה משום יוהרא. ושינוי מנהג האסור הוא מחומרא לקולא, ולא להיפך. ויכול לומר שאבותינו לא החמירו, לפי מצבם הם, אבל האידנא יש שפע טובה וברכה בחסדי הי"ת עלינו, א"כ כמו שמרבים ומהדרים בגשמיות, ק"ו ברוחניות. וכמו שראיתי מעשה בהגר"י איבשיץ שדרש לקהל להנהיג איזה דבר טוב, ואמרו לו אבותינו לא נהגו זאת, גם אנו לא נשנה. אמר להם, וכי אבותיכם אכלו שוקולדה. אלא לא היה להם לפיכך לא אכלו. ואתם שיש לכם, אוכלים וכו' וד"ל:

שא"צ כיון שחבירו לא שמע ברכתו. משא"כ בנדון דידן בברכת המוציא, וכן בקריאת ובעשור שבחומש הפקודים] וע"ע פסקי מהרי"ץ הלכות בית הכנסת סעיף י"ג. ועניין זה של ברכת המוציא נפרץ ביותר בדורינו זה, שרבים הורגלו כבר לברך כל אחד בפע"צ בלחש, לא תואר לו ולא הדר, וכל זה בא בשגגה ע"י ההרגל במסיבות של שאר קהילות. ואשרי מי שיחזיר העטרה לישנה:

ואין לומר ידליקו ולא יברכו, חדא שזה מסתמא לא ירצו לשמוע, דבלא ברכה יראה חסרון גדול. ותו, אפילו ישמעו, זה רק עתה, ואחר זמן יחזור וישתרבב לברך:

*

הלכך מצוה למנעם שלא ידליקו גם הילדים, אלא ישאר המנהג על מכוננו, שרק בעל הבית לברו ידליק ויברך:

אמנם יש לשלול הנהגה זו, מצד חשש ברכה לבטלה או עכ"פ ברכה שאינה צריכה, אחרי שיכולים להיפטר בברכת האב, וספרי הפוסקים מלאים מעניין זה כמו שצינתי בבארות יצחק על פסקי מהרי"ץ הלכות ברכת המוציא דף ג' ונ"א. (וע"ע מעשה רב להגר"א סוף הל' ברכות, ראשון לציון על יו"ד סימן רס"ה סעיף ה', ושו"ת מהר"ם שיק או"ח סימן ל"ח). גם בעניין נר חנוכה דנו בפרט אודות אכסנאי שרוצה שלא לצאת בהדלקת אשתו בביתו, אם רשאי לעשות זאת, והאריכו טובא, ואציין למקצת שו"ת הרמ"א סימן צ"ז, שו"ת הרעק"א תניינא סימן י"ג, שו"ת כתב סופר סימן קל"ד, מאמר מרדכי סימן תרע"ז סק"ו, משנה ברורה שם ס"ק ט"ז וכף החיים שם ס"ק כ"ה. ובפירוש כתב בנדון דידן שיש חשש ברכה לבטלה אם כל אחד מבני הבית ידליק ויברך, בשו"ת גליא מסכת סימן ו'. אף כי אין הדבר מוסכם, מי יכניס עצמו לספק לא תשא שגזעזע העולם כשאמר הקב"ה זאת במעמד הר סיני, והא חינוך לאשכנזים שמנהגם כך הוא וקיימא לן דבמקום מנהג לא אמרינן סב"ל כמו שהסכימו כל הפוסקים. אבל לדין שלא נהגו בזה, אסור:

סימן רס"ז תשובות לשאלות בספר פסקי מהרי"ץ הלכות הנהגת הבקר

(א) מה שכתבת להקשות על מהרי"ץ (הלכות הנהגת האדם בבקר סעיף ו' ד"ה וראיתי) דכשאחד נוטל לו אין שייך טעם האר"י ז"ל שרוח הטומאה דולגת וקופצת וכו'. לא כן הוא, אלא גם באופן זה מצריך האר"י ליטול לסירוגין, כדמוכח מדברי ה' זכור לאברהם שהובא בספר מנחת אהרן כלל א' סימן י"א שכתב על דברי האר"י ששפיכה בסירוגין מועלת כשיש לו מי שישרתנו, אבל כשאין לו מחפש עצה מה לעשות משום לחלוחית המים שנטמאו והם על פני הכלי יע"ש. גם בספר עוד יוסף חי פר' תולדות סעיף ז' ד"ה ואנא, כתב דבעלת גאווה היא ולכן אינה נעקרת רק בסירוגין מטעם שהולכת כאגג מעדנות ע"ש. והיינו כתרוממו (בשמואל א' סימן ל"ב) אגג מפונקא, ועי' רד"ק שם. נמצא שמוכרח ליטול בסירוגין כמ"ש מהרי"ץ, שבמה ששופך ג"פ בבת א' אין הרוח רוצה לצאת:

(ב) בפסקי מהרי"ץ שם סעיף י"ד חזר לישן וכו' שיעורו לפחות שתין גשמין כמבואר בב"י סימן ד' ד"ה ואם, ממנו מקור דברי מהרי"ץ. ואם ישן שעתיים או יותר, נמי לא יברך:

ובפרט שמאריה דאתרין מהרי"ץ זצוק"ל כבר פסק שם בכגון זה לעניין ברכת המוציא שאחד מוציא כל השומעים בכל השולחנות, על פי הגמרא ביומא דף ע. דכל שאפשר ליפטר בברכה אחת והוא אינו עושה כן, הוי ברכה שא"צ. ועוד דמצוה בכך שאחד יוציא את כולם משום ברב עם הדרת מלך עש"ב. וואגב, ראיתי לתקן כאן שגיאת הדפוס שנפלה בדברינו שם בבארות יצחק שם ס"ק פ"ג וכך צ"ל, אין להקשות דסותר בזה למה שכתב לעיל דאיכא בהכי משום ברכה שאינה צריכה וכו' די"ל פשוט וכו' דמשום ביטול ת"ת הוה אמינא דכל אחד יברך לעצמו ויחזור ללימודו וממילא אין בזה משום ברכה

אלה רבני ריב

שאלות ותשובות

1

אנשי מעשה עומדים חוץ למקומם מטעם זה עכ"ל. ואעפ"י שישב אינו שייך לדידך, גם רבינו הרב מ"א כתב כן ויישב ותיקן הענין ולא שייך לדידך ע"ש, ולפוס צערא אגרא¹

ד. עוד שאלת אם בית שבבית האסורים חייב במזווה או לא.

תשובה מתנאי הבית שיתחייב במזווה אם הוא עשוי לדירת קבע, ובית שבבית האסורים לא נעשה מתחלה לדירת קבע ופטור, וכן הוא בהדיא בגמ' יומא דף י' וע"ע בחוסי' שם וכ' מר"ק בהל' תפלין פ"ו גבי בית שבספינה דפטור לפי שתחלת עשייתה לא נעשית לדירת קבע עכ"ל, משמע דאף שאירע לפרקים שישבו בה בקבע פטורה דאזלינן בתר תחלת עשייתה ופשוט הוא:

ה. שאלה נרות חנוכה מן הדין לעשותן כל נר בפני עצמו או כולן בכלי אחד שיש לו פיות הרבה:

תשובה מההיא דנר שיש לו שני פיות וכ"ו נראה שכל נר בכלי בפני עצמו א) והמנהג באלו המקומות להדליק כל

לפרש שהרוקח בשיטת רש"י ז"ל קאי דס"ל שעם שלפני הכהנים ואינם מכוונים נגד פניהם אלא משוכים לצדדין אינם בכלל ברכה ע"כ, ולפיכך הצריך להפוך פניהם, אלא שאם הדבר כן לא הוה שתיק רבי' מניה שהוא ז"ל בשיטת הרמב"ם והטור ז"ל דס"ל דכל צדדין כדפניו דמי וא"כ מה שהצריך הרוקח הפיכת פנים אינו אלא דרך ארץ לכבוד העם שבצדדין א"נ לצאת ידי כל הדיעות ולפ"ז צריך להפוך פניו כדרך שהפך פניו בתחלה דהיינו מהמזרח למערב כדי שיהיו פנים כנגד פנים דאמרינן בגמ' כה תברכו פנים כנגד פנים או אינו אלא פנים כנגד עורף ת"ל אמור להם כאדם האומר לחבירו ע"כ, א) ואם אדם אומר לחבירו, בהטיית פנים לבד אין לך זלזול גדול מזה ב) וכן יש לדייק ל' הלבוש ש"כ' גם לדרום וכ"ו גם לאותם וכ"ו משמע שאין חילוק ופשוט הוא ופוק חזי מע"ד, ולעד"ן שיש בלשון סירוס וכן צריך להיות לצפון ולדרום שכל פניות וכ"ו וצור ישראל יצילינו משגיאות אנס"ל:

ג. שאלה כהן המברך במקומו ויש עם אחריו שפיר או לא.

תשובה דבר זה ילמדינו רבינו דוד בעל ט"ז ז"ל שכתב וז"ל צריך לתת טעם על מה שהאידינא הכהנים עומדים לפני הארון וביניהם לכותל המזרחי שיעור גדול ואם כן אותם העומדים אצל כותל המזרחי הם אחורי הכהנים ואינם בכלל הברכה ח"ו, ובאמת קצת

א) כוונתו לומר שצריך האדם להשתדל ואפי' בצער להיות לפני הכהנים ואל יהיה מהעם שאחורי הכהנים שאינם בכלל ברכה.

ב) אעפ"י שמדברי הפוסקים האחרונים שהביא נראה דמספיק בהפיכת פנים, בכל זאת חזר להחמיר ואזי בשיטת אביו בשת"ז שהכריע שצריך להפוך כל גופו,

צינונים: 1 סוטה ל"ח ע"א.
א) ולעד"ן שלא רק נראה אלא הוא שעיקר המצוה כל נר בפני עצמו, וקולא היא שהקילו בנר שיש לו שתי פיות שיהא נחשב לשנים, שלא נאמר שצריך דוקא נרות פרודות, קמ"ל מכיון שיש לו שתי פיות ניכר שהוא שנים, והוא הדין והוא הטעם במילא קערה שמן, ומה שכתב הרב בסוף השאלה גם במנורה שנצטוינו בה מקשה היא יש ראייה חזקה למה שכתבתי שאעפ"י שהמנורה גוף א, מקשה היא בכל זאת כל שבעת הנרות מחולקין ונותנין שמן לכל נר לבד, וז"ל דהרב לא הקפיד אלא שלא יהיו הנרות מכלים נפרדים כל אחד בפע"צ, ובעי דוגמת המנורה שהיתה כלי אחד, ודו"ק וכך העיר לי הרב יוסף צובקרי ג"י,

שמונת הנרות בכלי אחד, ובשנת חמשת אלפים וחמש מאות ושנים עשרה ליצירה עלה בדעתי להדליק כל נר בכלי בפני עצמו כי ראיתי שיש לי כוסות זכוכית זכים, ואמרתי מה טוב כי אעשה כבוד למצוה הזאת להדרה בהדלקת כל נר בכוס אחד ואעשה כל בליל ראשון ובליל שני הדלקתי שנים והייתי שמח שמחה גדולה על שעלה בדעתי זאת העצה הטובה, ויהי בלילה וארא בחלומי והנה לפני יריעה אחת גויל יפה עד מאד מגוהצת ומשורטטת שרטוט נאה שלא ראיתי כמותה בהקיץ והיה כתוב בה בדרך אחד אל"ף אשורי ובדף השני למ"ד, ואחר הלמ"ד הפרש כשיעור בין שתי תיבות ואח"כ שם אלהים כתב אשורי בתכלית היופי, ואשתומם על המראה ובתוך החלום עלה בדעתי כי הראו לי מן השמים ענין זה דרך רמז על המעשה שעשיתי בהדלקת הנרות כך, שיש בו פירוד ששני שמות אלו יש בהם ז' אותיות, והשבעה נרות של חנוכה כנגדם ומאז חדלתי והדלקתי בליל ג' כמנהגי במנורה המיוחדת לי לנרות חנוכה וכתבתי זה שהשומע ישמע והחדל יחדל, גם במנורה שנצטוינו בה מקשה היא:

שיהיו דברים אלו שזכר רבינו מותרים כשיהיה גבוה י"ט.

תשובה אני אומר שלא התיר בגבוה י"ט אלא להחזיר אחריו לבד, וגם בזו דוקא כשהאדם אצל אותו כותל שהס"ת מונח בו באופן שאם היה אדם במקום הס"ת אינו רואה אחריו היושב או העומד אז אם הס"ת גבוה משיבת האדם או עמידתו י"ט אז מותר להחזיר אחריו, ואי לא לא, ותיבת ממנו דייק הכי, אבל שאר דברים שהזכיר לא יעלה על דעת בן דעת שיתירו בגובה י"ט שהרי כתב מצוה להדרו ולכבדו יותר מדאי ובדין הסמוך כ' כל מי שיושב לפני ס"ת ישב בכבוד ראש באימה ופחד שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שני והיה שם בך לעד¹ ויכבדנו כפי כחו ע"כ, וא"כ זה המתיר דברים הנזכרים בגובה י"ט היכן הוא כבודו והדרו והיכן היא אימתו ופחדו וכי גרע כבודו מכבוד ב"ו ואם ב"ו לנגדו בגובה י"ט היה אפשר לו לעשות מדברים הנזכרים זה א"א הנלע"ד כתבתי.

ח. שאלה, על ענין שוחט שלא היה לו אלא סכין שיש לו פגימה ויש בעיר שוחטים וזולתו אי חשיב שעת דוחק וישחוט ע"י כריכת מטלית או יחזר אחר שוחט שסכיניו יפה דלא חשיב שעת דוחק אלא כשלא ימצא סכין יפה לא לו ולא לאחרים:

תשובה דין זה כמה פוסקים מתירים לכתחילה כמו שמבואר בב"י י"ד סימן ו. ע"ש, ולא חש לשמא יתיר הבגד אלא הרוקה לבד ולכך רבינו לא פסק כן בש"ע רק לשעת הדוחק וכיון שכך סברא הוא דבשעת הדוחק כזו סגי:

ו. אשר שאלת כיצד פרעה קרא למשה ולאחרן במכת הארבה ובמכת החשך.

תשובה ראיתי להר"ה בן עטאר ז"ל בפירושו לתורה אצל מכת החשך שפי' שפרעה שלח אל משה בסוף השלשת ימים ע"כ, ולעד"ן שאין צורך לזה כי ידוע מארז"ל שהיו ישראל משרתים בבתי מצרים והמכה לא היתה שולטת בישראל בכל מקום שהם ומהם שלח פרעה:

ז. ואשר שאלת על מ"ש הרמב"ם בסוף הס"ת וז"ל לא ירוק אדם כנגד ס"ת ולא יגלה ערותו כנגדו ולא יפשוט רגליו כנגדו ולא יניחנו על ראשו כמשאוי ולא יחזיר אחריו לס"ת אא"כ היה גבוה ממנו י' טפחים עכ"ל, היאך אפשר

ציננים
1. דברים, ל"א כ"ו.

הקלות הנפשה סימן תרעג תרעד

שעבר זמנה, אינו (ט) זקוק לה. ונ' ואפלו כבתה בערב שפת קדם קבלת שבת (כו) שצדין הוא מבעוד יום, אינו זקוק לה. יוכן אם לאחר שהדליקה בא לתקנה וכבה אורה בשוגג, אינו זקוק לה. הנה"ה. (כז) ואם רוצה (יט) ונ' להחמיר על עצמו ולחזור ולהדליקה, אין לברך עליה (רש"י"א סימן תל"ט ו"ו): ג לנר של (יג) ונ' חרס שהדליק בו לילה אחת, נעשה ישן ואין מדליקין בו לילה (כט) אחרת, אלא לוקח חדשים בכל לילה. ואם אין לו אלא ישן, מסיקו בכל לילה באור. ונר של מתכת אין צריך חדש ושל זכוכית או של חרס (ל) מכסה דינו כמתכת: ד אין חוששין לפתילות לתחליפם (לא) עד שתכלה.

י. תרומת הדשן. כ. ה"ד בשם תשובת הרשב"א. ל. טור בשם הר"ם מרזובונג על פי מסכת סופרים וכן פתחו שאר פוסקים. מ. שכלי הלקט.

א. מיקרא שבת כ"ב וזכר וכמאן דאמר משום בזוי מצוה רא"ש בשם הר"ף וכן פתח הרמב"ן.

תרעד שפותר להדליק מנר לנר. ובו ב' סעיפים:

א מדליקין (א) גר חנפה מנר חנפה. * ודוקא להדליק זה מזה (ב) בלא אמצעי, אבל מזה לזה

באר היטב

שערי תשובה

שנים ידליק שלשה. ורש"י פסק דתמ חבתי בטיל, וכן דעת הט"ו, עין שם: ב (י"א) זקוק, ואם הניחה במקום שהיה צריך וכבתה זקוק לה ותיב להדליק פעם אחרת בקרבה, וכן אם כבתה במידה, זו הפלה סימן מ"ג. ובקנסת הגולה פתח משם שלטי הגבורים דתיב לתור ולהדליקו אבל אין צריך לתור ולברך, וכן כתב הט"ו דאין צריך לתור ולברך, עין שם: (י"ב) להחמיר. הספקת האמורוס דראוי להחמיר לתור ולהדליקו בכל ענין ובקרב שבת קדם קבלת שבת, עין שם. כתב רש"י, מצוה מן המבחר לקנות שנה לנר חנפה משה שנוסף מן הנרות בבית הפנסות מאחר דאחשביד בהו תרא מצוה, וזוהי שלא יקנה שנה מנרות של בני חפלות שלקח, ונען סימן קנ"ד סעיף י"א: ג (יג) חרס. ורש"י קנה של קסף ובבילי שני החתיל להדליק בה וברך להדליק ושעשה נס ושהתחילו, אף שבשעת קנין יש לברך מפל מקום יתא לסדר ברכות שהתנו נס אלו לפני ברכות, משה משה, ובסדר היום הארוך שכל אחד יטויר לציטוה לו מנודה יפה ומי שידו משנת יעשה של קסף וכן הנרות יעשה יפה:

הנה ראוי להתקבר ואמר הטבול יתה ראוי להתקבר לא בטל, מכל שכן להפך אם בשעת הטבול ראוי לא בטל אף אם אחר הטבול לא יתה ראוי (ולציוח דעתו אין זה מברך, דבכהאי גוונא נראוי בשעת הטבול שפיר יש לומר דבטל זמקל מקום בטל קבוצו פאלו טקמת המעורבות שפיר לא נקר מי הוא ונגלה קבוצו מפניו, וכיון ששאם חאמר כשפטל לא יתה להתקבר מועיל המעורבות לבטלו, מה שאין כן ה"קא שאמר הטבול יתה ראוי להתקבר, יש לומר קלא מהני לה הטבול לצשות מאינו ראוי ראוי, וצריך ציון), וכן נאילת התרומה תרשן לומר דנר חנפה קרי דבר שבמנין אף על כן דבכבוד בנרות חל אין נמקרו במנין כמו בחמיכה השאת דבטלה כו', עין שם. ומה שכתב הקנים אמירות קלא הו' קבוצו, על זה השיב השוכות יעקב דרמי לתשע גזירות אלא שהתקולין נחשבו שהיא אינו יודע אינה טרפה דמקרי גם כן קבוצו, ונען שם במקצת יעקב קלל מ"ג דנה דלא קבוצת פצל ספר קריתות. ונען מה שכתב בספרי בית אפרים על טרפות בקנטוס התשובה סימן ב' ובשמי"ח בית אפרים חלק אבן העזר פענן זה דקבוצו: ב [ו] ואפילו כבתה בערב שבת כו'. עין שם מה שכתב על התרומה תרשן קוה, ונען בספרי שו"ת בית אפרים סימן ע"ג לזשב דברי הט"ו והתרומה תרשן משה שיש לחמה עליהם והישוב דברי הרא"ש והר"ף לזשב דברי התוספות ובקשית המתרש"א, עין שם ומקצת מרדכי: [ו] להחמיר. עין פאר היטב. ונען שכות יעקב חלק ג' סימן מ"ח, דאף על גב דאין זקוק לה מכל מקום צריך להניח את הנותר מנר חנפה של שנה או של ששן כל זמן עת התרודה, דאם לא יעשה כן תלשין לתשדא שלא תדליק קלל, ונראה דמאמרין חצר שיש לה שני פתחים כ"י משום תשדא, וקשה מאי תשדא איכא, שדונוהו לכ"י וזכה ולומר דאדליק אלא שכתבתי ואין זקוק לה כהקנסת הפוסקים, אלא ודאי קשלא הניח הנותר בכותו מקום איכא תשדא לומור שלא תדליק קלל, עין שם. ונען שם שכתב לזשב קשית הבית יוסף אהרן דחצי מברכות וגם קשית החכם צבי סימן צ"א אהא דפרדו ומאן חיצא דתלשין לתשדא דאמאי פריך תבא קפי מכל דוכתי, ועל זה כתב דלתשדא שלא יעשה קלל לא תלשין רק המשוך בין דאמרין היראה מברך כו' תשדוהו שדוהו לעיתא חלבה בראיות ולא תדליק בפתחו, ולנה פריך קנא תיקרא דאיכא תשדא בכתיא אגנא ומתיי מפנה דגם כן איכא תשדא שלא נתן מן הקמה שהוא עקר המצוה כו', ונען שם, ונקא מנה לרינא דגם בכתיא אגנא שישדוהו שאינו טושה מן המבחר גם כן יש להשמר מזה משום והיתים נקיים כו': ג [ו] חרס. עין פאר היטב, ונען דברי יוסף בענין קלפי ביצים לנר חנפה בשם ארמא קוש שהכתיא בשם בעל הסד לאתקיה דקלפי ביצים ויגלים אין מדליקין בתם] ונען בשאלת יע"ץ חלק א' סימן קמ"ט שכתב שמהאי טעמא שריך טפי להדליק נר חנפה בפנס שיש לו דפנותו של זכוכית שאין הרוח שולט שתכבה מהו, והכתיא פרי יוסף, ולא יאנו מי שנוהה כן:

ועין זקוק, ואם הניחה במקום שהיה צריך וכבתה זקוק לה ותיב להדליק פעם אחרת בקרבה, וכן אם כבתה במידה, זו הפלה סימן מ"ג. ובקנסת הגולה פתח משם שלטי הגבורים דתיב לתור ולהדליקו אבל אין צריך לתור ולברך, וכן כתב הט"ו דאין צריך לתור ולברך, עין שם: (י"ב) להחמיר. הספקת האמורוס דראוי להחמיר לתור ולהדליקו בכל ענין ובקרב שבת קדם קבלת שבת, עין שם. כתב רש"י, מצוה מן המבחר לקנות שנה לנר חנפה משה שנוסף מן הנרות בבית הפנסות מאחר דאחשביד בהו תרא מצוה, וזוהי שלא יקנה שנה מנרות של בני חפלות שלקח, ונען סימן קנ"ד סעיף י"א: ג (יג) חרס. ורש"י קנה של קסף ובבילי שני החתיל להדליק בה וברך להדליק ושעשה נס ושהתחילו, אף שבשעת קנין יש לברך מפל מקום יתא לסדר ברכות שהתנו נס אלו לפני ברכות, משה משה, ובסדר היום הארוך שכל אחד יטויר לציטוה לו מנודה יפה ומי שידו משנת יעשה של קסף וכן הנרות יעשה יפה:

משנה ברורה

שאינו יוצא בתרלקה זו, וצריך מדינא לתור ולהדליקה לאחר הפכייה: (כו) שצדין הוא מבעוד יום. השטעם, פיון שבקרב שבת מחיב להדליק קדם שקיעה, וגם כבר ברך עליה להדליק נר של חנפה, כבר התחלה המצוה בהכשר. ועין בט"ו שחולק על זה, ונענתו דקדם קבלת שבת שיש צדו הפך להדליק, מחיב לתור ולהדליק וכלי ברכה: (כז) ואם רוצה להחמיר וכו'. והאחרונים כותבו וראוי להחמיר לתור ולהדליקה (לט) בכל ענין, ובקרב אם נכבה בערב שבת קדם קבלת שבת. ואם הוא קבל בעצמו שבת ואחר כך כבה ינש צדו זמן הפך, מאר לומור לתכרו שידליקם [פרי מגדים]. ומצוה מן המבחר לקנות שנה לנר חנפה מן מה שנוסף מן הנרות בבית הפנסות, מאחר דאחשביד בהו תרא מצוה, לתעביד בהו מצוה אחרתיא: ג (כח) חרס. פתחו הספרים שטוב כל אחד שישיריה לצשות לו מנודה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה: (כט) אחרת. שהוא מאוס ובזוי מצוה: (ל) מכסה. הינו, מצפה באבר: ד (לא) עד

שאינו יוצא בתרלקה זו, וצריך מדינא לתור ולהדליקה לאחר הפכייה: (כו) שצדין הוא מבעוד יום. השטעם, פיון שבקרב שבת מחיב להדליק קדם שקיעה, וגם כבר ברך עליה להדליק נר של חנפה, כבר התחלה המצוה בהכשר. ועין בט"ו שחולק על זה, ונענתו דקדם קבלת שבת שיש צדו הפך להדליק, מחיב לתור ולהדליק וכלי ברכה: (כז) ואם רוצה להחמיר וכו'. והאחרונים כותבו וראוי להחמיר לתור ולהדליקה (לט) בכל ענין, ובקרב אם נכבה בערב שבת קדם קבלת שבת. ואם הוא קבל בעצמו שבת ואחר כך כבה ינש צדו זמן הפך, מאר לומור לתכרו שידליקם [פרי מגדים]. ומצוה מן המבחר לקנות שנה לנר חנפה מן מה שנוסף מן הנרות בבית הפנסות, מאחר דאחשביד בהו תרא מצוה, לתעביד בהו מצוה אחרתיא: ג (כח) חרס. פתחו הספרים שטוב כל אחד שישיריה לצשות לו מנודה יפה לפי כחו, וכן הנרות יעשה יפה: (כט) אחרת. שהוא מאוס ובזוי מצוה: (ל) מכסה. הינו, מצפה באבר: ד (לא) עד

שער הגיון

ופרי חרש בסוף סימן תרע"ג. ובאלה רבה פרוץ באפן אחר. דמנין שמטלת נר הדליק ומציגה לנר המנח ומדליקה, אכן הפרי מגדים מספק, דהא הוי כסימן תרע"ב בשם לקוטי מהר"י דאין לטלטל נר חנפה ממקומו בחוץ שערות. ולענינה דעמי נראה דסובר האלה רבה דהלא כל חלק א' סימן קמ"ט לערובו הוא, ותבא הלא רואין שמצוה לצדו נר חנפה אחרת: (ה) פני אברהם בשם ר"ש: (ו) ולפלא על הלוש שכתב בהפוך מנה, וקלא כן בכאן לעיל פסיקו תרע"ג:

(ל) הינו, בין שכתבה בשוגג או במזיד, ואפלו כשכתבה במזיד דבזוי מחיב לתור ולהדליק, מכל מקום לא יברך [פרי מגדים]: תרעד א (6) פן מבאר באחרונים: (3) עין שם באלה רבה ובמאמר מרדכי, שמופקקים על דברי הט"ו וכן פתח שם הפרי מגדים שמבאר הרשב"א משמע דלא קותיה: (2) פרי חרש ומאמר מרדכי, וכמס דהכי יאמא מהרש"י רש"י"א ובהרב הפגיד: (7) ומסתברא שאף על פי שמושך הנר שרופה להדליק ומדליקה מהאמת דגם כן שפיר דמי, כל שאינה מסיירה למניי מהנר

(א) ע להש תנקה פרי אבל ב ד (ט) א א שיהיו ומדי תרעו שכל נתיחה האפלו אחרי ש תרעו דקמץ מפני על של לה, ככלל ומטע שבת וכן אדם, תריוו הניה כאן כדאי (ו) גני ו, ו נר שבת כבר נרות וקבר נרות באורך מן ו האפי לעיל אטור (1) פ

של פרסומי ניסא במה שמדליקין בבית הכנסת [דדוקא עיי חפצא של ני"ח יש ענין פרסומי ניסא]. ומעתה נ"ל שברכת שהחיינו שבירך החזן כבר בשעת הדלקתו כבר פוטרתו מלברך עוד הפעם בשעת קיום המצוה. אבל אין זה ענין כלל לברכת שעשה נסים, שצריכה להאמר בתורת ברכת המצוה בשעת קיום מצוה זו.

ד] המהדרין מדליקין נר לכל אחד ואחד, וערמ"א (תרע"א ס"ב) שכל אחד מבני הבית ידליק, ועיי"ש במשנה ברורה (סק"ט) דהיינו לבד מאשתו שהיא כגופו, ומקורו בד"מ מאחרונים שקדמוהו. ורבנו אמר שאין לזה טעם, ושמן הנכון שאף הנשים הנשואות ג"כ ידליקו לעצמן. [ה] יש שמדבקים נרות חנוכה של שעה לסף החלון, מבלי להכניסם אל תוך כלי. ויש מן האחרונים שפקפקו בזה בסברם דבעינן הדלקה בכלי. [עי' מזה בתשו' אבני נזר ובסי' שדה חמד באורך.] ורבנו הקפיד מאוד על אלו שהזכירו דעות אלו, וסבור היה שאין בחומרא זו טעם כלל.

□ □ □

פורים: א] כשחל פורים ביום א', ואי"א להתענות תענית אסתר ביום שלפניו — מפני שהוא שבת, היו בזה שני מנהגים בזמן הראשונים, אם להתענות ביום ה' שלפניו או ביום ו'. [עי' בסי' מגן אבות להמאירי, ענין הכ"ג]. ואף שמנהגנו הוא להתענות ביום ה', הגרי"ח, ז"ל, היה נמנע מלעלות לתורה למנחה באותו היום, כי שמא העיקר כאותה הדעה שיש להתענות ביום ו', ונמצא שאין קריאת התורה כלל ביום ה' למנחה, ונמצאת ברכת העולה ברכה לבטלה. ונקודת המחלוקת בזה, דקיי"ל דאין ב"ד קובעים תענית בערב שבת (עי' ערובין מא.), והכא בחלה תענית אסתר בשבת, והיא נדחית ליום אחר. בהכי פליגי, אם התענית חלה מאליה ביום הכי קרוב ליום הראוי, או שהב"ד צריכים לקובעו ביום אחר. דאם התענית נקבעת מאליה, אז יש לנו להתענות בעיי"ש, דאין הב"ד צריכים לקבוע אותה דנימא שאין להם לקבוע תענית בעיי"ש. אך אם נאמר שאינה נקבעת מאליה ביום הסמוך, אלא שעל הבי"ד מוטל לקבועה, אז הדרינן לכללין, דאין לבי"ד לקבוע תענית בעיי"ש. ב] בסי' או"י (סי' שע"ג) הביא ספק בנוגע לנוסח הכתוב במגילת

קונטרס סוד הדלקת גרות חנוכה
מיוחס לר' יצחק סג"י נהור בנו של הראב"י
מתוך כתב יד

מציאתי כתוב בקונטרס אחד

סוד הדלקת גרות של חנוכה¹ יש בה עשרה תנאים. התנאי הא', אי זה כלי ראוי לגר חנוכה. ב', כמה שיעור חלל הכלי. ג', באיזה (שיעור) שמן ראוי להדליק. ד', כמה שיעור השמן שתייב לתת לכל גר. ה', באיזה פתילה ראוי להדלקה. ו', שיעור כמות הפתילה. ז', באיזה מקום ראוי להניחה. ח', כמה תהיה גבוהה מהקרקע. ט', מאיזה גר מהח' גרות יתחיל להדליק בלילה א'. הי', באיזה סדר ידליק הגרות בכל הח' לילות.

התנאי הא' שהוא באיזה כלי ראוי להדליק, דע כי ט"ו כלים ראויים לגר חנוכה וכל הקודם קודם מהם משובח, משום² זה אלי ואנוהו. הא' כלי זהב, הב' כלי כסף, הג' כלי מתכות בזהב ממין הנחושת ודומה לגוון הזהב. ד' כלי נחושת ממש שהוא אדום. ה' כלי מתכת המכונה נחושת. ו' כלי בדיל. ז' כלי עופרת. ח' כלי אבנים. ט' כלי זכוכית. י' כלי עצם. י"א כלי חרש המצופה באבר. י"ב כלי חרש בלתי מצופה, המצופה ראוי לאלף שנים ושאינו מצופה צריך שיהיה חדש בכל שנה³. י"ג קליפת רימון. י"ד קליפת האגוז הנדי. ט"ו קליפת האלון. והג' קליפות הנז' צריך שיעשו לשם כלי, ושישתמשו בהם לעשותם כף מאונים או למוד בהם פלפלין וכיוצא בהם⁴. ואם עשאו הגדול לשם כלי אע"פ שלא נשתמש בהם אלא שחשב להשתמש בהם מחשבת הגדול חשובה כמעשה, אבל הקטן מעשה הקטן קרוי מעשה

1 ב"חסד לאברהם" לר"א אוולאי במעין שני עין הקורא אות נח (עמ' 38) הביא קטע מקונטרס זה מתוך ספר כתיבת יד, וכיון שיש שם שינויים קטנים ראוי להביא כל לשונו: "בסוד הדלקת גר חנוכה: דע כי בגרות חנוכה יש חנאים האחד באיזה כלי ראוי לגר חנוכה דע שט"ו מיני כלים ראויים לגר חנוכה להדלקה וכל הקודם קודם מהם משובח משום זה אלי ואנוהו. הא' כלי זהב, הב' כלי כסף, ג' נחושת קלל דומה לזהב. ד' נחושת אדום. ה' של ברזל. ו' של בדיל. ז' עופרת. ח' כלי זכוכית. ט' כלי אבנים. י' כלי עצם. י"א כלי חרש מצופה באבר. י"ב כלי חרש בלתי מצופה וצריך שיהיה חדש. י"ג קליפות רמון. י"ד קליפות אגוז הנדי. ט"ו קליפות האלון ואלו קליפות צריך לעשותם כלי כמו כף מאונים או שראוי למוד בהם פלפל וכיוצא אבל קליפת בצלים ובצים וכיוצא אינם ראויים להדלקה וכל הט"ו כלים הנזכרים שאינם יכולין לעמוד מאליו בלא סמיכה אינה ראויין לגר חנוכה. ודע ששיעור השמן הנמצא טהור וחתום בכה"מ בחותם של כהן גדול ומונח על השמן היה בו שע"ח דרה"ם והיו גותנין בכל לילה בכל גר וגר משקל ז' דראמ"ש חסר רביעי שזה שיעור מספיק לשעה וחצי שהוא שמינית הלילה ונעשה בו גס שהיה מדליק והולך כל הלילה ושיעור הזמן הדלקת גר חנוכה אמרו רז"ל שהוא חצי שעה ולא יספיק לכל גר ב' דראמ"ש ורביעי והענין שחצי לוג שהוא ג' בצים וכל ביצה י"ח דרה"ם ויעלה ב"ד דרה"ם לכל גר וזו השיעור היה מדליק כל גר כל הלילה וכשתחשוב ז' פעמים נ"ד לז' גרות יעלה לשיעור ע"ח וחלקו אותו השמן לח' לילות והיו גותנין בכל לילה בכל גר משקל ז' דראמ"ש חסר רביעי כנוכר. מסכ"י זומש"ל. (=מספר כתב יד, וזה מה שמצאתי להעתיק).

2 שמות טו, ב.
3 בטור ס"י תרע"ג: מהר"ם מרוטנברג לא היה מדליק בגר של חרס כו' וכשלא היה לו אלא של חרס היה לוקח חדשים בכל לילה דהכי איתא במסכת סופרים (פ"כ ה"ג). הגהות מיימוניות הל' חנוכה פ"ד א', ליקוטי אמרכל (כד ב).
4 כלים פ"ו מט"ו: האלון והרימון והאגוז שחקקום, תינוקות למוד בהן עפר או שהתקינם לכף מאונים כו'.

ואין מחשבתו קרויה מעשה עד שישתמש בהם⁵. אבל קליפת הבצלים והבצים וכיוצ"ב אינן ראויים להדלקה⁶. זה הכלל כל דבר שהוא (חשוב) חוץ מאלו הט"ו הנוכ"י איננו ראוי להדלקת חנוכה, וכל כלי מאלו הנו"י שאינו יכול לעמוד מאיליו אלא שצריך לסומכו בדבר אחר ז, איננו ראוי לגר חנוכה, ולא לגר שבת שמברכין עליו, שכל גר שאנו מברכין עליו צריך שיהיה כלי, והכלי שאינו יכול לעמוד על שוליו איננו ראוי להדלקה, שאנו למדים גר חנוכה מנרות מגורת בית המקדש שהיו כלי מכלי בית המקדש⁷.
 התנאי הב' שהוא שיעור חלל כלי. פי' יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה. וצריך שלא יפחות מאצבע על אצבע ברום אצבע בגודל⁸, וזה השיעור יחזיק משקל ב' דרהמין וחצי משמן זית.

הג' שהוא באיזה שמן ראוי להדליק. דע כי אעפ"י שאמרו רז"ל⁹ כל שמנים והפתילות כשרים לגר חנוכה, עכ"ז רצוי לחזר אחר שמן זית זך, שבשמן זית נעשה הנס¹⁰. והיותר זך הרי משובח, והשמן זית אעפ"י שלא יהיה זך כ"כ יותר טוב משאר שמנים.
 הדי' שהוא שיעור השמן צריך שלא יפחות ממשקל ב' דרהמין ורביע בכל גר וגר. והטעם שאמ' רז"ל¹¹ שמנורת בית המקדש היו מדליקין אותה בחצי לוג והיה מספיק בכל לילה כל גר וגר. ועוד אמרו רז"ל¹² שכשגברה יד חשמונאי בדקו ולא מצאו שמן אלא מה שמספיק ללילה א', שהוא שיעור ג' לוגין וחצי בכל לילה לכל הו' גרות, שהוא שיעור חצי לוג בכל גר. וחצי לוג הוא משקל ג' ביצים¹³, וכל ביצה שקולה י"ח דרהמים, והג' ביצים שהם י"ח דרהמים לכל ביצה כנו' יעלו ג' דרהמים לכל גר וגר, וכשתצרך ז"פ ג' לז' גרות, יעלו ש"ח דרהמים, וזה היה שיעור שנמצא טהור חתום בחותמו של כ"ג¹⁴, ומנחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו¹⁵, וחלקו אותו שמן לח' לילות¹⁶, והיו נותנים בכל לילה בכל גר וגר ז' דרהמים חסר רביע, שזה השיעור מספיק לשעה וחצי שהוא שמינית הלילה, ונעשה בו נס והיה מדליק והולך כל לילה¹⁷ ולילה. ודע כי כשתחלק הג"ד דרהמים לי"ד שעות שבלילה¹⁸, יעלה שיעור משקל השמן שיספיק לכל שעה ד' דרהמים וחצי. ושיעור זמן הדלקת גר חנוכה אז"ל¹⁹ שהוא חצי שעה, נמצא שיספיק לכל גר מנרות חנוכה משקל ב' דרהמים ורביע.

הה' שהוא באיזה פתילה. אעפ"י שאמ' רז"ל²⁰ כל הפתילות ראויים להדלקת גר חנוכה, עכ"ז ראוי לחזר אחר צמר גפן שיהיה נסרק במסרק.

- 5 חולין יב, ב--ג, א.
- 6 בבב"ב טרעג ה הביא דבאדמת קדש ח"ב או"ח סי' ז נסתפק בקליפי ביצים לגרות חנוכה, ובסוף הביא מהרב חסד לאברהם שכתב דקליפי ביצים ובצלים אינם ראויים לגר חנוכה. [ראה הקטע של חסלי"א למעלה].
- 7 עי' ידים פ"א מ"ג, חולין קו, א ותוד"ה מגופת.
- 8 עי' פסחים קי, א. 9 שבת כא, א.
- 10 בסידור האר"י בכונת חנוכה: כתבו המקובלים מצוה מהמובחר להדר דווקא אחר שמן זית להדליק ולא בגר שעה ולא בשאר שמנים כי הנס היה בשמן. [וכנראה שמקור הדברים בכ"י שלנו]. ועי' שו"ע סימן טרעג סעיף א מהכל בו ומהרי"ל.
- 11 מנחות פט, א. 12 שבת כא, ב.
- 13 רש"י ערובין פב, א ועוד שהלוג ו' ביצים.
- 14 שבת שם. 15 כלים פ"ב מ"א, שבת טו, א ועוד.
- 16 עי' ב"י או"ח סי' טרע.
- 17 בחסד לאברהם: כל הלילה. וגם בכ"י היה כתוב הלילה ולילה, ומחקו הה"א הראשון.
- 18 שלילות טבת ארוכים.
- 19 רי"ף שבת שם, רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ה.
- 20 שבת כא, ב: פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין כו' מדליקים בהם בחנוכה.

אבינו ע”ה שהיתה מידתו מידת החסד, המושפעת מהחכמה, באופן שסוד ח’ ימי המילה כשמונת ימי חנוכה, והם סוד א’ כשני אחים תאומים. ומקורם ומוצאם מחותם [בה”ש: סוד] הנז’, ולכן נצטווה אברהם שימולו כל זרעו לח’ ימים. וסוד שמן ח’ ימי חנוכה שהם צ”ט דרהמים הנז’, הם סוד צ”ט שנים כשנימול אברהם, ולכן לא נצטווה על המילה קודם לכן. טעם אחר למה לא נצטווה אברהם על המילה עד צ”ט שנים, דע כי שם י”ה הרמז בספירת חכמה, עולה במילואה יו”ד ה”א כ”ו אותיות, חכמה עולה חשבונו ע”ג, וכשתחבר הכ”ו עם הע”ג עולין צ”ט, ומסוד זה הצ”ט נימול אברהם לצ”ט שנים. והכל בסוד החותם הנז’ שהוא מקור לח’ ימי המילה, ולח’ ימי חנוכה, ולצ”ט שנים שנימול אברהם, ולצ”ט דרהמים שמן נרות חנוכה.

ועוד דע כי ב’ שמות הקודש רומזים למידת החסד, האחד שם א-ל, והב’ שם א-ל-ה, ושניהם מקורם ומוצאם ממדת החכמה. והראיה על שניהם מפסוק 40 חסד א-ל כל היום, ומפסוק 41 א-ל-ה מתימן יבוא, ותימן הוא דרום, שסוד ויסע אברהם הלך וגסוע הנגבה וכתב חסד לאברהם. ושם אלוק, מקורו ומוצאו מחכמה [בה”ש: י”ה], שתמצא כי א-לוק במ”ק עולה ט”ו כחשבון י”ה, ושם א-ל חשבונו ל”א ומקורו ומוצאו ממדת חכמה כגז’, בסוד המצות שעולה חשבונו ט”ו מח’ צדדים. והכוונה כי שם א-ל שעולה חשבונו ל”א, ח’ פעמים ל”א עולים רמ”ח, כחשבון אותיות אברהם. ומסוד זה יצאו רמ”ח מצות עשה ממדת חסד לאברהם, כמנין אבריו של אדם, ואברהם נקרא אדם שנאמר 42 האדם הגדול בענקים.

ודע כי אותיות חכמה הב’ אותיות אחרונות שהם מ”ה, כחשבון שם המפורש, שם בן ד’ אותיות שממנו יוצא סוד החותם בט’ אותיות, (שאז) שחשבונם עולה מ”ה, ואות ראשונה של חכמה שהיא ח”ת היא סוד החותם שעולה חשבונו ט”ו מח’ צדדים, ומאות ח’ יוצא סוד ח’ ימי חנוכה וח’ ימי המילה. ואות שגית של חכמה, שהיא „כ” שעולה עשרים, היא סוד המילה שניתנה לעשרים דורות כמו ששנינו 43 י’ דורות מאדם ועד גח ועשרה דורות מנח ועד אברהם.

ודע כי החכמה נק’, „סוד”, וכל ענייני החכמה הם סוד וכל דברי חכמים הם בסוד, והוא בגי’ ע’, ועם ג’ אותיות עולין ע”ג, כחשבון „חכמה”, הרי בפ”י שחכמה היא סוד. ועוד סוד שהיא מדת חכמה בגימ’ ע’, ושם י”ה שבמ[דת] חכמה עולה חשבונו ט”ו, וכשתצרף חשבון י”ה עם חשבון סוד, יעלו פ”ה, כמנין מילה. לומר לך שהמילה היא סוד, ולכן ניתנה לאברהם, הה”ד 44 סוד ה’ ליראיו ובריתו להודיעם, ובאברהם כתיב 46 כי ירא אלקים אתה.

וכבר נתבאר, כי סוד ח’ ימי המילה וח’ ימי חנוכה שניהם תאומים, ומקורם ומוצאם מסוד החותם הנז’ כנז”ל, ולכן ניתנה המילה לאברהם שמידתו מידת החסד, ואברהם כהן היה דכתיב 46 נשבע ה’ ולא ינחם אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק. כמו כן סוד גס חנוכה ניתן לבני חשמונאי כהנים, שהכהנים הם במידת החסד.

אלו הן דברי אליהו ז”ל שמסר לרבנו יצחק סגי נהור בנו של הראב”ד ז”ל וכתבתים על שמו.

- 40 תהילים נב, ג.
- 41 חבקוק ג, ג.
- 42 יהושע יד, טו.
- 43 אבות פ”ה מ”ב.
- 44 תהילים כה, יד.
- 45 בראשית כב, יב.
- 46 תהילים קי, ד.